

הישיבה המאתים-ושבעים-ותשע של הכנסת השלישית

יום שלישי, א' ניסן תשי"ז (2 אפריל 1957)
ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.08

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הונח על שולחן הכנסת לקריאה שניה ושלישית חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (רישום ציוד וגיוסו) (מס' 2), תשי"ז — 1957. החוק חוזר מועדת החוץ והבטחון. כן הונחה על שולחן הכנסת סקירת שרת החוץ בקשר עם הדיון על חוק התקציב לשנת 1957/58.

היו"ר י. שפרינצק:
הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. אבקש ממוכיר הכנסת להודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוכיר הכנסת מ. רוזני:
ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי היום

ב. שאילתות ותשובות

המציל הובא לבית-החולים במכונית פרטית לאחר שלא נמצא אמבולנס במקום.

הרופא התורן בבית-החולים סירב לקבל את המציל לטיפול ואף ורק אותו מן המיטה שהושכב עליה.

אתכבד איפוא לשאול את כבוד השר :

(1) מה מידת האמת בידיעה הנ"ל?

(2) אם הידיעה נכונה — אילו אמצעים בדעת השר לנקוט נגד הרופא התורן שמנע עזרה מאדם פצוע?

(3) מה בדעת השר לעשות למען לא יישנו מקרים דומים?

שר-הבריאות י. ברזילי:

אגף שירותי ריפוי במשרדי בירר את תוכן המקרה ומסר לי את הפרטים הבאים:

בתאריך ובשעה שצויינו הובא לבית-החולים אדם צעיר והוכנס על-ידי המלווים לחדרו של הרופא התורן במקום לחדר מקרי אסון כנהוג בבתי-חולים. הוא הושכב — רטוב כמו שהיה — על-ידי המלווים במיטת הרופא התורן. הרופא אשר הובהל למקרה לא הביין למה הכניסו המלווים את האדם שהיה במלוא ההכרה ושהיה מסוגל להתהלך, לחדרו, והש- כיבו אותו במיטתו, במקום להפנותו לחדר מקרי אסון הנמצא בקרבת מקום.

הצעיר הופנה לחדר מקרי אסון כנהוג בכל בית-חולים לגבי מקרים כנ"ל.

אגב, מיד לאחר שפורסמה הידיעה בעתון "חרות", נשלח מכתב עם הסבר מפורט אל מערכת העתון על-ידי מנהל בית-החולים "דונולו".

3. ה ר ו פ א ב ק ר י ת ג ת

חברת-הכנסת ר. הקטין שאלה את שר הבריאות ביום כ"ז במרחשון תשי"ז (1 בנובמבר 1957):

בעתונות הופיעה ידיעה כי אחרי שהרופא המקומי בקרית-גת עזב את המקום כדי לעבור לשירות אחר, נותרה הקריה על 400 משפחותיה ללא רופא. הרופא הקרוב ביותר מצוי במרחק 15 ק"מ במרכז-נוגה.

אבקש מכווד השר לענות לי:

(1) האם נכונה ידיעה זו?

היו"ר י. שפרינצק:
קעת נשמע שאילתות ותשובות.

1. מגן-דוד אדום ביפו

חברת-הכנסת ב. ארדיטי שאל את שר הבריאות ביום י"ט בתמוז תשט"ז (28 ביוני 1956):

אתכבד להסב את תשומת-לבו של אדוני לעובדה שביפו, עיר המאוכלסת רבות תושבים, אין במקום תחנת מגן-דוד אדום, ובמקרים דחופים נאלצים תושבי יפו לפנות לתחנות מגן-דוד אדום בתל-אביב.

אודה לאדוני אם יואיל להשיבני:

(1) משום מה לא הוקמה עד כה ביפו תחנת עזרה של מגן-דוד אדום?

(2) היורה אדוני על הקמת תחנה כזאת ביפו כדי למנוע איחור בהגשת עזרה ראשונה לגזקקים, דבר שלפעמים תלויים בו חיי אדם?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1. התחנה של מגן-דוד אדום ביפו, אשר היוותה סניף של מגן-דוד אדום בתל-אביב, נסגרה לפני כמה שנים מתוך קשיים תקציביים ומחסור אפשרות ליצור גודו מתנדבים מקרב התושבים. הבעיה נידונה בכמה ישיבות של הוועד הפועל של מגן-דוד אדום.

2. יכול אני להודיע לחברת-הכנסת ארדיטי כי זה עתה מסיימים 80 מתנדבים מיפו את הקורס של מגן-דוד אדום, ובעזרת כמה מתנדבים ותיקים מתל-אביב הם יפעילו בזמן הקרוב תחנת מגן-דוד אדום ביפו במבנה ארעי.

3. הוועד הפועל של מגן-דוד אדום מעבד עתה גם תכ- נית של הקמת מבנה קבוע ומנתאם במיוחד לשירותי מגן-דוד אדום ביפו.

2. הג ש ת ע ז ר ה ב מ ק ר י א ס ו ן ב ב י ת - החולים "דונולו"

חברת-הכנסת ב. ארדיטי שאל את שר הבריאות ביום י"ט בתמוז תשט"ז (28 ביוני 1956):

בעתונות מורסם כי ביום השבת, 23 ביוני, בשעה 12 בצהריים, הובא לבית-החולים "דונולו" מציל, אשר איבד את הכרתו, בשעה שניסה להציל טובע בימה של בתים.

(ב) על הכנסה ממוצעת שמשרד הבריאות היה מקבל ליום אישפוז מחולים שאינם חברי קופת-חולים.
(ג) על היתרון שיש בקבלת תשלום מרוכז עלידי קופת-חולים במקום גביית דמי-אישפוז מכל חולה בנפרד — דבר הכרוך לפעמים בקשיים וסיבוכים.

5. התפטרותה של מרת קרישטל

ממשרד הבריאות

חבר-הכנסת ש. יוניצ'מן שאל את שר הבריאות ביום י"ט בטבת תשי"ז (23 בדצמבר 1956):

בעתון "למרחב", מיום ט' בטבת השנה, פורסם כי מנהלת מחלקת האחיות במשרד הבריאות, מרת יפה קרישטל-רוונטל, הגישה את התפטרותה להנהלת משרד הבריאות, בגלל חילוקי דעות בענין מבנה המינהל וסמכויות ראשי המחלקות. אתכבד איפוא לשאול את כבוד השר:

- 1) הנכונה הידועה?
- 2) אם כן — מה הם חילוקי-הדעות שבגללם הגישה הגברת קרישטל-רוונטל את התפטרותה?
- 3) בהתחשב בכך שבחדשים האחרונים שמענו על כל מיני חילוקי-דעות, התפטרויות ופיטורים במשרד הבריאות, בקרב העובדים הבכירים — המוכן כבוד השר להביא לידיעת חברי הכנסת הסברים בנוון, ומהי מדיניות השר בחילופי גברי בתפקידים ובסמכויות ראשי המחלקות?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1) הידיעה נכונה. יש לציין כי מרת קרישטל ביקשה פעמים אחדות לשחררה מתפקידה ולחזור ל"הדסה" שמשם הושאלה, הנהלת המשרד השתדלה להניא אותה מצד זה, ולצדדי ללא הועיל.

2) היו ביוררים בתוך המשרד בכמה בעיות ארגוניות וכמה בעיות תקשורת במדיניות משרד הבריאות, שהיא חלקה עליהן והסיקה מסקנתה עוד בטרם נסתכמו הביוררים השונים בתוך ההנהלה.

3) פיטורים לא היו כלל. היו שתי התפטרויות: של מנהל מחלקת מינהל המוסדות ומנהל מחלקת הרוקחות. שניהם מסיבות אישיות. המשרות שהתפנו יתמלאו לפי התקשי"ר, לפי מכרזים פנימיים או חיצוניים.

6. הדין-וחשבון של הפרופסור קראוס על אישפוזם של תולי-הנפש

חבר-הכנסת ש. יוניצ'מן שאל את שר הבריאות ביום י"ט בטבת תשי"ז (23 בדצמבר 1956):

1) הנכון הדבר שד"ר ג. קראוס, יועץ "ההסתדרות הבינלאומית לבריאות", הגיש למשרדו דו"ח על מצב אשפוזם של חולי-הנפש במדינה?

2) הנכון כי בדו"ח זה נמתחת ביקורת חריפה מאד על הסידורים הקיימים בבתי-החולים לחולי-נפש במדינה?

3) הנכון שנעשה, עלידי משרד הבריאות, נסיון לגנוז את הדו"ח הזה ולהעלימו מידיעת הציבור?

4) הנכון כי המבנים של בית-החולים לחולי-נפש בבאר-יעקב עומדים לפני סכנת התפוררות בעתיד הקרוב ביותר — ומה חושב כבוד השר לעשות בנידון?

5) הנכון כי ד"ר קראוס מציין בדו"ח שלו, כי בית-החולים לחולי-נפש בעכו, "רחוק מלהיות טוב", וכי "חדרי

2) אם כן, אילו אמצעים מיידיים עומד השר לנקוט לתיקון מצב מסוכן זה, במיוחד בשעת-החירום הנוכחית?

שר-הבריאות י. ברזילי:

העובדות שהוזכרו בשאלתה זו אינן תואמות את המציאות.

בקריאת נמצא באופן קבוע הרופא שלנו ד"ר לוי. ייתכן, כי הידיעה בעתונות התייחסה לארבעת הימים שד"ר לוי היה מגוייס. (אגב, גם בימים אלה לא נשארה קריאת בלי רופא — עבד שם כמחליף ד"ר מועלם מחבל לכיש). לאחר ארבעת ימי גיוס, שוחרר ד"ר לוי וחזר לעבודתו הרגילה בקריאת.

4. דמי אישפוז לחברי קופות-החולים בבתי-חולים ממסלתיים

חבר-הכנסת ח. אריאב שאל את שר הבריאות ביום י"ז בכסלו תשי"ז (21 בנובמבר 1956):

הממונה על התקציבים דורש שקופת-החולים ישלמו את מחיר הקרן בעד חבריהן המאושפזים בבתי-חולים ממשלתיים. עד כמה שידוע לי משלם כל אורח רגיל, שאינו חבר קופה, רק 6—7 ל"י ליום ולא 14—16 ל"י ליום, שהוא מחיר הקרן. גם העובדה שקופת-חולים מטפלת בהרבה מקרים סוציאליים ורוב חבריה הם בעלי אמצעים מצומצמים ביותר, מצביעה בהכרח על חוסר הגיון שבדרישה זו.

אי לכך אבקש את כבוד השר להשיבני:

א. הנכון הוא שמאורח רגיל, אשר אינו חבר קופה, נדרש פחות מאשר מחבר קופה?
ב. מה הם הנימוקים שהניעו את הממונה על התקציבים להעלות בצורה כה דראסטית את תעריף האישפוז לחברי קופת-חולים?

ג. האם מוכן כבוד השר להודיע כי ההקצבות לקופת-החולים תוגדלנה בעקבות דרישת הממונה על התקציבים?
ד. במקרה שלילי, האם מוכן השר להודיע על ביטול הוראת הממונה על התקציבים?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1. השאלה היחה צריכה להיות מופנית בעצם לממונה על התקציבים במשרד האוצר ולא למשרד הבריאות, אך משהופנתה אלי — אעיר הערותי.

2. אמנם הועלתה הצעה עלידי הממונה על התקציבים שבתי-חולים ממשלתיים יחשבו לחברי קופת-חולים יום אישפוז לפי מחיר הקרן, ולא לפי 3 ל"י, כנהוג כיום. אבל לא ניתנה שום הוראה בכיוון זה וממילא אין צורך להשיב על יתר השאלות של חבר-הכנסת אריאב.

3. בתי-חולים כלליים של הממשלה נותנים אישפוז תמורת תעריף מסויים, בהתאם למצבו הסוציאלי של החולה. יש גם חולים שתשלומיהם מגיעים כדי 10 ל"י ליום אישפוז, אבל הם מעטים.

4. חישוב התעריף שקופת-החולים הכללית משלמת בעד חבריה כיום, היה מבוסס:

(א) על הכרה בזכות טבעית של כל אורח במדינה ליהנות משירותי אישפוז של הממשלה תמורת תשלום לפי מצבו הסוציאלי, בין שהוא חבר בקופת-חולים, בין שאינו מבוסס בשום קופה.

אותם מיד ולבנות בתי-חולים חדשים, — אילו היו אמצעים לכך, תביעתי לתקציב פתוח גדול היו קשורים בין היתר במגמה להחליף חלק מן המבנים הארעיים מן הסוג הזה.

5—9) מה שמצוטט מתוך הדו"ח של פרופ' קראוס מתאים למקור, אלא שצוטטו רק דברי ביקורת ולא ההערות החיוביות מצדו. ואנב, פרופ' קראוס איננו היחיד אשר הביע הערכה והוקרה עמוקה להישגים הרפואיים שהושגו בתנאים החמורים של בתי-החולים בעכו תודות לצוות העוב"דים ומנהל בתי-החולים.

בית-החולים בעכו היה במצב ואחר-כך בית-סוהר, ולא יאבד את האופי הזה למרות כל השיפורים שהשקענו. העברת בתי-חולים זה לבנין אחר היא בתחום התכניות המסוכמות של משרד הבריאות. מאידך גיסא, בשנת 1949 הוחלט להשתמש במבצר למטרות בתי-חולים, אחרי שיקול רציני מאד ועל-פי החלטה של הוועדה הפסיכיאטרית המייעצת. בנין עצום זה איפשר לנו קליטה זמנית של 600 חנלינג'פיש אשר היו נשארים בתוצות עד היום לולא היינו מנצלים את המבצר.

בתי-חולים חדש יעלה במיליונים, ובניתו תוכננה בשלב שני בתכניות הפיתוח המשותפות עם הג'וינט. לאחר שהאוצר בשנה הבאה אינו יכול להעמיז לרשותנו כסף לביצוע השלב הראשון של תכנית אלה, ולאחר שלא קיבלנו את האמצעים לקיום של מיטות שתהיינה מוכנות בבנייתן כבר השנה, אין לראות באופק אפשרות של בניה זו בעתיד הקרוב.

10) מספר האחיות המוסמכות בכל השירותים הפסיכיאטריים הוא קטן מאד. השירותים מסתמכים על בוגרי בתי-הספר לאחים ואחיות מעשיים, הלומדים לא שלוש שנים אלא שנה ורבע.

פרופ' קראוס אומר עליהם :

"קבוצה זו אינה רעה כלל, מפגי שלרובם יש חינוך כללי טוב, והם עבדו שנים אחדות בבתי-החולים. כל האחים והאחיות נחשבים כחברי צוות וגישתם לחולים בוודאי אנו"שית".

מנהל אגף שירותי בריאות הנפש חזר מאירופה מנסיעה ממושכת, בה ביקר במספר גדול של מוסדות בארצות שונות. הוא משוכנע שרמת ה"מעשיים" שלנו אינה נופלת מן הרמה של פריסונל טיפול פסיכיאטרי מקביל באירופה, מכיון שבתי-הספר שלנו נותנים במשך השנה ורבע בוודאי לא פחות מאשר השיעורים המפוצלים שמקבלים שם במשך שלוש שנים של עבודה מעשית.

אמנם אנו נאלצים עד היום להשתמש גם בכוחות-עזר, שלא עברו בתי-ספר, אך כל בתי-חולים משתדל לתת להם השתלמות תוך כדי עבודה, על-ידי שיעורים ואימון.

11—13) הצטיטה מתאימה למקור, אם כי התרגום אינו מדויק.

רמתו של חלק מן המוסדות הפרטיים אינו משביע רצון בהחלט, ובכוונה הראינו הן לפרופ' קראוס, הן לחברי ועדת השירותים גם מוסדות כאלה כדי לא לתת מושג מוטעה ממציאותנו. סגירת המוסדות אשר אינם מגיעים לרמה המינימלית הנדרשת, מהווה גם כן אחת המגמות העדיפות של משרד הבריאות.

לפנינו ירושה גרועה עוד מזמני ממשלת המאנדאט, שכמעט לא דאגה לחולינג'פיש יהודיים וסידרה מיטות לחולינג'פיש רק בשיעור המקובל בארצות המזרח הנחשלות. לא עלה בידנו — ושוב כתוצאה מן העליה ההמונית — לחסל ירושה זו. סגרנו בינתיים את המוסד הגרוע ביותר, והאגף לשירותי

השינה אפלים ולחים כמו בבית-סוהר" וה"חדרי החולים כש"לעצמם דומים לבית-סוהר בתוך בית-סוהר" ?

6) הנכון כי ד"ר קראוס מציין בדו"ח שלו כי קיומו של בית-החולים בעכו, במקום בו הוא נמצא — הוא להרפה לארץ כולה ?

7) הנכון כי הפתרון היחיד, שד"ר קראוס ממליץ עליו לגבי בתי-החולים בעכו, הוא בניית בתי-חולים חדש ?

8) אם התשובות לשאלות 5, 6, 7 הן חיוביות, כיצד קרה הדבר שלמרות שבית-החולים נמצא במקומו העכשווי זה שנים, לא עמד משרד הבריאות על המצב השורר בו ועל התנאים החמורים ?

9) המוכן כבוד השר למלא אחר המלצתו של ד"ר קראוס הנוכרת בשאלה מס' 7 ולהורות על ביצועה המידי ?

10) הנכון כי בבית-החולים לחולינג'פיש בבתיים, מתוך 116 אחיות המועסקות בו, רק שלוש מהן הן מוסמכות ?

11) הנכון כי במוסד "מרפז", המאשפז 70 חולים, רק פסיכיאטר אחד מבקר אותם וכי "המקום מזוהם עד כדי כך שהסרתן מורגש כבר ממרחק של 100 מטר" ?

12) הנכון כי לגבי מוסד "מרפז" מציין ד"ר קראוס ש"אי-אפשר לומר מלה לטובת מוסד זה שצנאה כאילו מימי הביניים" ?

13) כיצד קרה הדבר שדברים מוזעזעים כנ"ל, נעלמו מעיני משרדך במשך שנים ?

14) אילו אמצעים עומד השר לנקוט כלפי האחראים להחזקת בני-אדם, חולינג'פיש, בתנאים מחירדים המצויינים לעיל ?

15) בהתחשב בכך שגילויים אלו גרמו דאגה רבה בקרב הציבור, ובמיוחד בקרב משפחות החולים, המוכן כבוד השר למסור הודעה בכנסת על תכניות משרדו לתקון המצב ?

שר-הבריאות י. ברזילי :

תשובה זו תארך במקצת, כי עליה לכלול מענה, למעשה, ל-15 שאילתות כמעט.

1) הפרופסור קראוס, יועץ לארגון הבריאות העולמי בעניני בריאות הנפש, היה בארץ מן 28 בדצמבר 1955 עד 8 בינואר 1956, והגיש דו"ח על ביקורו לאיגוד הבריאות העולמי.

2) הדו"ח על בתי-החולים הפסיכיאטריים של הארץ מהווה הערכה חיובית של הישגי הפסיכיאטריה בישראל, יחד עם ביקורת על מוסדות בודדים ועל סידורים מסויימים שהם. הדו"ח מראה הבנה לקשיים בהקמת שירות, אשר ילווה את הצרכים המינימאליים של ארץ עליה המוגינת.

3) דוחות כאלה אינם מתפרסמים לראווה, ורק עובדה זו מרשה למומחה שפת ביקורת ברורה, אשר השתמש בה הפרופסור קראוס; אחרת ישתמש מומחה של ארגון בינלאומי בשפה דיפלומאטית ביותר.

משרד הבריאות לא גזו את הדו"ח כי אם חילק אותו לחברי הוועדה המייעצת הפסיכיאטרית, גוף ציבורי מייצג ליד האגף לבריאות הנפש, מיד אחרי קבלתו.

4) מכני בתי-החולים לחולינג'פיש בבארייקעב נבנו בזמן המאנדאט כבתי-חולים של הצבא הבריטי, זאת אומרת למטרה זמנית. כל המבנים האלה, גם בכמה בתי-חולים אחרים, נעשים רעועים יותר ויותר משנה לשנה, עולים יותר בתי-קונים הדרושים, ואפילו מבחינה כלכלית היה רציונלי לחסל

אני משוכנע, כי שינוי מסויים טובה יחול עם זרימת תוספת רופאים מקרב העליה החדשה, אשר תאפשר לכוון כוחות רפואה למקומות תורפה שונים.

8. הקמת המרפאה האזורית בקרית שמונה

חברי הכנסת ח. אריאב שאל את שר הבריאות ביום ב' בשבת תשי"ז (4 בינואר 1957):

בעתונות נמסר שריב סמכויות חמור, המעמיד בסכנה את קיומם של שירותי הבריאות בקרית שמונה, מתפשט והולך בעקבות נסיגות קופת החולים של הסתדרות העובדים להשתלט על המרכז הרפואי המקומי המנוהל על-ידי משרד הבריאות.

המחלוקת שבין קופת החולים והמועצה האזורית היא בעקבות דרישת קופת החולים שהמועצה האזורית תקציב 25% מתוך 100,000 לירות שתעלה הקמת המרפאה האזורית שבבנינה הוחל לפני שנתיים. המועצה טוענת כי היא כבר השקיעה 20,000 לירות בהכשרת השטח, ואילו מרכז קופת החולים אינו ממלא את התחייבויותיו הכספיות.

ריב סמכויות זה עלול לגרום תקלות רציניות למבצע החיסון בתרכיב סאלק ל-1,200 ילדי קרית שמונה והסביבה. כן יש חשש להתמוטטות מערכת הבריאות המקומית.

אי לכך אבקש מכבוד השר להשיבני:

א. הנכונה ידיעה זו?

ב. אם כן, מה עושה משרד הבריאות על מנת לתקן את המצב ולמנוע סבל מיותר מאוכלוסיית המקום?

שר-הבריאות י. ברזילי:

ברקנו את הענין במרכז קופת החולים.

א. נכון, לשרגל ולקוח בין המועצה האזורית ומרכז קופת החולים על קיום התחייבותה הכספית של המועצה חלו עיכובים בבניית המרפאה.

לאחר שנקבע בורר, חודשה הבניה ויש להניח כי הבנין של המרפאה האזורית בקרית שמונה יושלם תוך השבועות הקרובים.

ב. לא היתה שום תקלה במיבצע החיסון נגד שיתוק ילדים. החיסון בוצע בקרית שמונה, כמו בשאר המקומות, בדיוק לפי התכנית וניתנה הזריקה הראשונה והשניה כמעט ל-100% של ילדים בגיל החיסון.

9. סדרי התשלום בעד אישפוזם של פצועי מבצע קדש

חברי הכנסת מ. אולמרט שאל את שר הבריאות ביום כ"ז באדר א' תשי"ז (28 בסבואר 1957):

(1) הנכון כי פצועי מבצע קדש, אנשי מילואים, הנמציים עדיין בבתי החולים שונים במדינה, מחייבים אותם בתשלום ליום דמי אישפוזם?

(2) בשים לב לעובדה כי לאחר ניכויים ממשכורתם, לרבות דמי האישפוז, נשאר למחיתיה של משפחה בת חמש נפשות סכום של כ"120 — 130 ל"י לחודש — האין כבוד השר סבור כי חיוב הפצועים לשאת בדמי אישפוזם אינו מוצדק ואינו מוסרי?

(3) היסכים כבוד השר כי מן הראוי היה שהמדינה תשא בתשלום דמי אישפוזם של בנינו אשר סיכנו נפשם במלחמת סיני?

בריאות הנפש משתדל לשפר את רמת המוסדות הפרטיים על-ידי פיקוח פעיל, הכנסת ריפוי וטיפול סוציאלי בחור לים. כתוצאה מזה עלתה רמת רוב המוסדות באופן ניכר.

(14) המשרד מוציא כיום יותר ממיליון ל"י לשנה להחזקת חולים במוסדות כאלה. וזאת אף-על-פי שחלק ניכר של המוסדות מקבל תשלום מינימאלי שאינו מספיק אלא לרמה מינימאלית.

כל הטבה מהותית תלויה בהשקעה של סכומים גדולים מאד. מעל במת הכנסת, בממשלה, בוועדת השיירות, נתתי ביטוי לא פעם אחת לחרדתי לנוכח המצוקה האיומה הזאת של חולי-נפש במדינה ומשפחותיהם, והנני יכול רק לחזור ולהבטיח, כי במסגרת האפשרויות עושה משרדנו כל מאמץ לשיפור המצב.

היו"ר י. שפרינצק:

שאלה נוספת לחברי הכנסת יוניצ'מן.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):

האם ידוע לכבוד השר שאת כל החומר לקחתי מן העתון „למרחב“?

שר-הבריאות י. ברזילי:

ידוע לי.

7. שירות רפואי לישובי ספר

חברי הכנסת ר. הקטין שאלה את שר הבריאות ביום י"ז בטבת תשי"ז (21 בדצמבר 1956):

מזה חדשים הונהג הסדר חדש לגבי ישובי ספר — אימוץ משקים על-ידי מרכז רפואי. מדי שישה שבועות שולח מרכז זה למשקים רופא אחר.

הסדר זה הוא פגום מיסודו וליקוייו רבים — חולים הזקוקים לטיפול רצוף אינם יכולים ואינם מוכנים לעבור מדי שישה שבועות לטיפולו של רופא אחר. יש צורך ברופא שיעקוב במשך זמן ארוך, ולא שישה שבועות, אחרי התפתחות הילדים, אין אפשרות מדי שישה שבועות להסתגל לרופא חדש. רופא בישובי-ספר עוסק גם בעבודה פרופילאקטית, והוא הכתובת לכל בעיה רפואית ספיציפית למקום וכו'.

(א) האם כבוד השר חושב להנהיג זאת כהסדר-קבע במקום שליחת רופאים קבועים לישובי-ספר?

(ב) אם לא, מה יש בדעתו לעשות כדי להחיש את פתרון הבעיה הכאובה הזאת ששמה — שליחת רופאים לישובי הספר?

שר-הבריאות י. ברזילי:

(א) סידור זמני של רופאים שנשלחו לכפרים על ידי בתי-חולים, הופעל על-ידינו לאחר שהגיענו פניה דחופה להושיט עזרה לכמה ישובי ספר אשר לא היה אז ביכלתה של קופת-החולים לספקה.

מובן שלא היתה אפשרות לקחת רופא מתנדב העובד בבתי-חולים ולהוציאו לזמן ארוך יותר. גם אנו משוכנעים שסוג זה של עזרה יש רק משמעות של „כיבוי שריפה“.

(ב) בהנהלת משרד הבריאות ובפורום של מנהלי בתי-חולים ממשלתיים הועלתה תכנית של פתרון הבעיה על-ידי אימוץ ישובי ספר וישובים כפריים על-ידי בתי-החולים. התכנית איננה מבוססת על התלפות תדירות של רופאים. היא נמצאת עתה בדיון.

אחרים בגיל החיסון, שמסביבה זו או זו לא נכללו ברשימת הילדים שהכין הוועד. ומובן שכל הילדים קיבלו את זריקות החיסון. לא נודע ללשכת הבריאות על הילדים של המשפחות יוכבד וגמליאל עד ליום 20 במארס 1957, כאשר הודיע מנהל המחלקה האפידמיולוגית ד"ר יקותיאל ללשכת רחובות על תוכן השאלתה. מובן, שעד אז לא נעשתה כל חקירה מטעם לשכת הבריאות ואיך לא הביא את הבעיה לפנייהם.

בימים האחרונים ביקרו אנשי לשכת הבריאות ברחובות במושב ומצאו שהילדים של שתי המשפחות הנ"ל באמת לא קיבלו את הזריקות. ההורים טענו שאינם שומעים את הרדיו. כן לא קראו את המודעות ולא שמו לב להכרזות הרמקול. משרד הבריאות דאג למתן הזריקות לילדים אלה כעת.

11. אישפוז היולדות באילת
חברת-הכנסת ש. בבה שאל את שר הבריאות ביום כ"ו בשבט תשי"ז (28 בינואר 1957):

בעיית אישפוז היולדות באילת היא אחת הבעיות החמורות ביותר של המקום. יולדת חייבת לרדת צפונה, דבר הכרוך בקשיים רבים. המועצה המקומית נאלצה להוציא עד כה כ-100,000 לירות לאישפוז היולדות, החזקתן בצפון, וכו'. עכשיו הודיעה המועצה שלא תשתתף עוד באישפוז היולדות. חוסר הסדר זה יש בו כדי להכביד ביותר על פיתוח המקום. אי לכך אבקש מכבוד השר להשיבני:

מה בדת כבוד השר לעשות ואילו צעדים לנקוט על מנת לפתור בעיה כאובה זו?

שר-הבריאות י. ברזילי:
אשר לבעיית אישפוז היולדות באילת — החלטנו להקים במקום חדרי חולים ויולדות, והתכנית עומדת להתבצע. ניהלנו בענין זה משאומתן עם חיל הרפואה, משרד הפיתוח ומשרד העבודה (המעמיד לרשות יחידת אישפוז את השיכון הדרוש). בינתיים הסדרנו גם את ענין ביקורי מומחים באילת (רופא ילדים ורופא נשים).

12. המחסור באחיות
חברת-הכנסת א. וילנסקה שאלה את שר הבריאות ביום י"ג באדר א' תשי"ז (14 בפברואר 1957):

בדברי ההסבר להצעת התקציב לשנת 1957/58 צויין כי "המחסור באחיות הוא רב, ובתי-החולים נאלצים להחזיק במקום אחיות כוחות עזר ללא הכשרה" (עמ' 131).

מאיך גיטא מראה הסטאטיסטיקה כי בשנת 1956 חלה ירידה במספר אחיות מוסמכות, בגורמת בתרספר לאחיות לעומת 1955 — 258 לעומת 305 (עמ' 130).

אי לזאת הנני לשאול את כבוד השר:
1) האם לנוכח מצב זה של עזיבת המקצוע יש בדעתו של שר הבריאות לפעול לשיפור תנאי העבודה של האחיות?
2) אילו צעדים נוספים יש בדעתו של השר לנקוט על מנת להגדיל את מספר האחיות הלומדות בבתרספר לאחיות?

שר-הבריאות י. ברזילי:
1) שאלת עזיבת המקצוע עליידי אחיות היא מורכבת מאוד, לא רק בארצנו, ואין היא קשורה בתנאי עבודה ושכר אלא במידה חלקית בלבד: אחוז גבוה של עוזבות את המקצוע נמנה עם נשים נשואות שהן אמהות לילדים קטנים. הקושי לכרוך יחד טיפול נאות בילדים קטנים ומילוי תחובות עקרת-הבית עם עבודת אחות, שיש בה תורנית לילה

4) המוכן כבוד השר להורות על ביטול מידי של תשלום דמי האישפוז עליידי הפצועים?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1) השיבות בעצם לשאלה הזאת בנאום התשובה שלי בכנסת בוויכוח על תקציב משרד הבריאות.

2) בדקתי את הענין ועלי לחזור ולהדגיש, כי בתי-החולים שלנו אינם גובים כל תשלום מחייל פצוע המאושפז אצלנו. בעד כל יום אישפוז של פצוע, משלם משרד הבטחון לבית-החולים לפי מחיר הקרן, והקשר היחיד הקיים בין בית-החולים ובין הפצוע הוא קשר של טיפול רפואי.

3) אם חברת-הכנסת אולמרט יביא לפני מקרה מסויים של תלונה על גביית דמי אישפוז מפצועי מבצע קדש על-ידי בית-החולים, אחקור בדבר ללא דיחוי.

היו"ר י. שפרינצק:
שאלה נוספת לחברת-הכנסת אולמרט.

מרדכי אולמרט (תנועת החירות):
האם ידוע לשר הבריאות שדמי האישפוז מנוכים ממש-כורתו של הפצוע?

שר-הבריאות י. ברזילי:

עד כמה שידוע לי, אין מנכים מן המשכורת את כל דמי האישפוז. קיים סידור מסויים, שלפיו מנכים חלק מן המשכורת.

10. פעולת החיסון מפני שיתוק ילדים במושב בית-אלעזרי

חברת-הכנסת ת. אריאב שאלה את שר הבריאות ביום י"ב באדר ב' תשי"ז (15 במארס 1957):

בעתונים נתפרסמה ידיעה על אמצעי לחץ שנוקט במושב בית-אלעזרי נגד שתי משפחות יוכבד וגמליאל עליידי מניעת תרכיב סאלק לפעוטותיהן. סופר גם על חקירה שנערכה מטעם משרד הבריאות על סיבת אי-הכנסת ילדי המשפחות הנ"ל לרשימת ילדי המושב.

הנני מתכבד איפוא להציג את השאלות הבאות לכבוד שר הבריאות:

1) האם נחקר ענין ההפליה הנ"ל נגד ילדים במושב בית אלעזרי, ומה תוצאות החקירה?

2) אילו אמצעים עומד השר לנקוט, כדי שעניני בריאות של פעוטות לא ישמשו אמצעי לחץ מפלגתי?

שר-הבריאות י. ברזילי:

במושב בית-אלעזרי אורגנה פעולת חיסון נגד שיתוק ילדים עליידי לשכת הבריאות רחובות, באותה הצורה כמו בכל המושבים בנפה, כלהלן:

1) תקופה ארוכה לפני יום החיסון נתבקש ועד המקום לערוך רשימה של ילדי המקום בגיל החיסון.

2) כשבוע לפני ההרכבה נתלה פלאקאט עם תאריך יום ההרכבה והגדרת הגילים הוכאים לחיסון, גם על-ידי בנין הוועד וגם בצרכניה.

3) היתה הודעה מתאימה ברדיו.

4) ביום ההרכבה שלחה לשכת הבריאות מכונית עם רמקול דרך כל המושב שקרא להורים להביא את ילדיהם להרכבה. ביום ההרכבה לא נתקל הצוות בכל בעיות מיוחדות במיוחד, ומלבד הילדים שנרשמו עליידי הוועד באו גם ילדים

תות, תלונה אחת ולנתחה באופן מיוחד כדי להראות מה קרה ולמען יבינו החברים את ההכרח בנייתוח גוויות במקרים רבים.

לוי זלינגר המנוח התקבל בבית-החולים „השרון“ בגלל הפרעות תמורות בהטלת השתן. אבחנת הרופאים היתה אז: הגדלת הערמונית (פרוסטאטה), והוחלט לנתחו. הניתוח עבר בהצלחה, התולה הרגיש טבעה, אולם הבדיקה הפאטולוגית של החתיכות שהוצאו גילתה שבלוטת הערמונית נגועה בסרטן, כמקובל במקרים כאלה, הוחל במתן טיפול של סילבסט-רול, דהיינו: הורמונים מיניים נשים שהם מדכאים את תאי הסרטן, ועלידי השינוי הפנימי ההורמונלי של הגבר משיגים תוצאות טובות במקרים כאלה.

עד כאן אין במקרה הזה שום חידוש. הרופאים נתקלים במקרים כאלה יום יום, וגם הטיפול בהורמונים נשים נפוץ מאד.

אולם בהמשך הטיפול התפתח המקרה בצורה מפתיעה כזאת, שבכל הספרות הרפואית העולמית ידועים בסך-הכל כארבעה מקרים דומים. שני השדים של המנוח התנפחו, הוגי דלו, והתברר שגם הם נהפכו למוקדי סרטן, השאלה שעמדה לפני רופאי הדסה היתה: האם סרטני השדים הם גרורי הסרטן בערמונית או שהם נגרמו עליידי הטיפול בהורמונים הנשיים. העובדה שמיליונים מקבלים טיפולים בהורמונים כאלה בכל קצווי תבל ובגלל מחלות שונות, מראה כבר על חשיבות השאלה. אולם לא די בכך. באותו הזמן, ממש באר תם הלימים, שכב בבית-החולים הדסה יהודי אחר שסבל גם כן מסרטן הערמונית, והיה צורך דחוף להחליט על צורת הטיפול בו. וגבוש שהיה ענין רב באינפורמציה שאפשר היה לקבלה מן המקרה הראשון. על כך הוחלט על פתיחת הגויה, כדי לברר אם סיבת מותו של מר זלינגר המנוח היתה הסרטן שבערמונית, יחד עם הסרטן הגרור שבשדיו, או שהיתה כאן מחלת סרטן אחרת שנגרמה עליידי הטיפול בהורמונים. נוסף על כך הוחלט על הפתיחה, כדי לעזור — אם אפשר, לחולה השני, שהוא חי גם כיום.

אשר לתלונה עצמה: ד"ר מאיר, מן המשרד הראשי, דיבר עם טרופ' הוכמן, מנהל מכוון הרדיום בבית-החולים הדסה, והוא מכתיש את דברי המתלונן, בנו של המנוח, שלפיהם הבטיח לו לא לעשות פוסט-מורטם. אדרבה, אמר לו בפירוש שלא יוכל להבטיח לו שיתותר על הניתוח. הבטיח לו רק שידבר אתו לפני הניתוח. הנחתו היתה שיוכל לשכנע את מר זלינגר, ויסכיח לניתוח, אולם בשעת יציאת נשמה נעדר הפרופ' הוכמן מירושלים, ולא היה יכול לקיים גם את הבטחתו זו, וביתניים נעשה הפוסט-מורטם עליידי עוזריו.

לצרכי הבדיקה ההיסטולוגית אין צורך להוציא מהגופה עצמות ואברים. הבדיקה ההיסטולוגית נעשית בחמרים שצויי יים אינו עולה על חלק אחד מאלף של מילימטר, כדי להשיג חומר מתאים מוציאים רק תאים, סירורים קטנטנים, חלקיקים של האברים הנגועים או החשודים כנגועים במחלה הממאירה. גם במקרה זה נעשה כך, ולא הוצאו אברים כלל וכלל.

גם התלונה שלפיה שברו את עצמותיו של המנוח, בטעות יסודה, כי הרי לצרכי הבדיקה נחוצים תאים שלמים ולא הרוסים.

האוניברסיטה מוכנה להחזיר גם את הפירורים הנגועים האלה, כשבדיקתם תיגמר.

לפי סעיף 6 של חוק האנאטומיה והפאטולוגיה, מותר לרופא לנתח. לשם קביעת סיבת המות או כדי להשתמש בחלק ממנה לריפוי של לרופא לשם קביעת סיבת המות או כדי להשתמש

וכו', לא על נקלה מתגברים עליו. כידוע, נהוג במקצוע האחות יום עבודה של שבע שעות בקיץ ושש שעות בלילה. זהו הישג רציני. השיבוך החדש תרם אף הוא במידה רבה להטבת תנאי העבודה.

הפניות של ארגון האחיות בנוגע לשיפורים בתנאי העב"ר דה מצאו אצלי יחס של הבנה ורצון טוב.

2) א. מספר הבוגרות כאחיות מוסמכות יגדל במחזורים של שלוש השנים הבאות: (1957 — 224, 1958 — 288, 1959 — 317).

ב. בזמן האחרון הורגש פחות המחסור באחיות, בעקבות פתיחת קורסים לאחיות מעשיות, ואין אנו מקבלים עוד כוחות-עזר לעבודה בבית-החולים. ואף רבו הפניות להתקבל לבתריסטור לאחיות, וגם זאת אינו בלי קשר עם שיפור התנאים הסוציאליים והשכר של האחיות, אשר חל בזמן האחרון.

13. תלונה על ביתור גופתו של מר לוי זלינגר

חבר-הכנסת ק. כהנא שאל את שר הבריאות ביום ט' באדר ב' תשי"ז (12 במאוס 1957):

מר נפתלי זלינגר מנתניה כותב לי:

„ביום 9 בפברואר 1957 הכנסתי את אבי ז"ל, איש בן 74, תלמיד חכם שומר מצוות קלה כחמורה, בבית-החולים הדסה א' בירושלים, אחרי שקיבלתי הבטחה ברורה ובלתי-משמעת לשתי פנים מאת ד"ר א. הוכמן, מנהל בית-החולים זה, כי לא יעשה פוסט-מורטם בגופו. היה זה רצונו האחרון של אבי ז"ל... על התנאי המפורש בזה חזרתה גם לפני מוכיר בית-החולים הנ"ל בשעה שהכנסתי את אבי ז"ל לבית-החולים. למחרת היום בשעה 12 בלילה נפטר אבי ז"ל, וגור פתו הועברה לבית-המתים של בית-החולים „זיו“, וכאן בשעת הטהרה התברר כי לא רק בוצע פוסט-מורטם באורך כל הגוף ובראש, אלא נשברו עצמותיו וגם הוצאו אברים מגופו.“

כן המנוח כותב כי תבע בתוקף החזרת האברים „אשר נגולו מגופו של האיש אשר התורה ודיני התורה היו תוכן חייו בכל ימיו, והופעתי בין אחרים לפני פרופ' אונגר מנהל המחלקה הפאטולוגית של האוניברסיטה בירושלים ובכתיוב"מ מלים קשות התחננתו לפניו שיתחזר למען השם את הדברים הקדושים לי למען אוכל להביאם לקבר ישראל כדן. אולם לא נעניתי“. לדברי מר זלינגר, הוחזר רק חלק קטן מן האברים שנחתו ורובם לא הוחזר.

הנני מתייחס לדברייך בכנסת ביום כ"ט בטבת תשי"ז, בהם אמרת כי הנך מוכן לבדוק כל תלונה עניינית בדבר אי-התחשבות ברצונו של הנפטר או של המשפחה.

אבקשך על כן להודיעני:

- (א) האם אין בדעתך להורות להחזיר את אברי הגופה שנלקחו לשם הבאתם לקבר ישראל?
- (ב) האם האחראים למעשה ייתבעו לדין עליו?
- (ג) מה בדעתך לעשות כדי למנוע הישנות מקרים כאלה?

שר-הבריאות י. ברזילי:

אני בא לקיים את הבטחתי בכנסת מיום כ"ט בטבת, כי אהיה מוכן לבדוק כל תלונה עניינית בדבר עבירה על חוק הפאטולוגיה. הוריתי לערוך בדיקה קפדנית של תלונתך.

אני רואה צורך להביא לפני הכנסת, לאחר שהענין הוע' לה כהצעה לסדר-היום במליאה ולאחר שהוגשו הרבה שאיל-

ישיבה רע"ט, א' ניסן תשי"ז (2 אפריל 1957)
— שאלות ותשובות (ברזילי, רוקה, וילנסקה) —

היה קיים, בו בזמן, שהתור לאישפוז חולי-נפש גדל ועובר
מומן את המאות ואת האלף הראשון.

חיפשו איפוא דרך כדי להפוך מוסד אחד, המאשפוז
חולי שחפת, לבית-חולים לחולי-נפש.

מכל מקום, אף לא הופיעה אצלנו הצעה על סגירתו של
בית-החולים, "איתנים", והתנגדנו לכך בתוקף.

לאחר ריבוי המקרים של שחפת בעקבות העליה הזור-
מת ארצה ולאחר שבוששה ההגשמה של איחוד מלא של
המוסדות המטפלים בשחפת מטעמים תקציביים, ירדה מעל
הפרק לא רק סגירתו של "איתנים" — דבר שהתנגדו לו
בכל הזמנים ובכל הנסיבות — כי אם גם ההצעה האבסורט-
לית בדבר הפיכתו למוסד שעיקר תפקידו יהיה אישפוז של
חולי-נפש.

15. ת ש ל ו מ ה ש כ ר ל ר ש מ י מ ב מ ב צ ע
ח י ס ו נ נ ג ד ש י ת ו ק י ל ד י מ ב ת ל א ב י ב

חברת-הכנסת א. וילנסקה שאלה את שר הבריאות
ביום י"ח באדר ב' תשי"ז (21 במארס 1957):

משרד הבריאות במחוז תל-אביב מעסיק, החל מראשית
שנת 1957, עשרות פקידים בשכר-דחק במבצע חיסון נגד
שיתוק ילדים. לעובדים אלה, המועסקים על ידי המשרד זה
החדש השלישי, טרם שולם כל תשלום תמורת עבודתם.

אי לזאת הנני לשאול את כבוד שר הבריאות:

(א) האם מוכן השר להורות להפסיק את הלנת השכר
ולשלם לעובדים מיד את שכרם?

(ב) האם מוכן השר להורות לשלם לעובדים אלה את
השכר המגיע להם בהתאם לתעריף של האיגוד המקצועי ול-
הפסיק במשרדו את הנוהג הנפסד של שכר-דחק, שהנו שכר
רעב?

שר הבריאות י. ברזילי:

א. הפקידים הרשמים שהועסקו בתל-אביב במסגרת
מבצע חיסון נגד שיתוק ילדים, הנם אנשים בתקופת שיקום
אחרי מחלה, שאסור להם לעבוד יותר מחמש שעות. הם
הועסקו לפי הצעת לשכת העבודה (בית ברנר) בתל-אביב
כתנאים, שנקבעו על-ידי לשכת העבודה, כדלקמן: חמש
שעות עבודה בשכר של 4 לירות ליום. מסכום זה דרשה
לשכת העבודה ממשרד הבריאות תשלום של 1 ל"י ליום,
ויתר שלוש הלירות משלמת העבודה ממקורות אחרים.

ב. גליון השכר של עובדים אלה לחקופת ינואר, הועבר
על-ידי לשכת הבריאות בתחילת פברואר למשרד הראשי
בירושלים. מחלקת הכספים של משרד הבריאות הוציאה צייק
על סך 496 ל"י ב-18 בפברואר ללשכת הבריאות תל-אביב,
ולשכת הבריאות תל-אביב העבירה אותו בין 20 ל-22
פברואר 1957. בזה שילם משרד הבריאות את השתתפותו
בשכר לעובדים אלה.

גם לשכת הבריאות שמעה שלשכת העבודה טרם שילמה
את השכר לעובדים, אולם ברור שאין זה כלל וכלל עוד ענין
של משרד הבריאות, אלא רק של לשכת העבודה בתל-אביב,
מחלקת הפקידים.

השאלות הן כדלקמן: (א) לא נלקחו אברים מהגופה, רק
פירורים וגם אלה יוחזרו; (ב) האחראים לא ייתבעו לדין, כי
היה להם נימוק מספיק לבצע את הניתוח; (1) לברר את
סיבת המוות; (2) לעזור לחולה השני שהיה זקוק לעזרה;
(ג) השאלה השלישית מתבטלת ממלא.

14. ה ה צ ע ה ל ס ג י ר ת ב י ת ח ו ל י מ
" א י ת נ י מ "

חברת-הכנסת י. רוקה שאלה את שר הבריאות ביום
ט' באדר ב' תשי"ז (12 במארס 1957):

בעתונות נמסר על סגירת בית-חולים לילדים חולי שח-
פת "איתנים", הנמצא בהרי יהודה.

כפי שנמסר מחוגי ועד העובדים שנפגשו עם המנהל
הכללי של משרד הבריאות, הרי סגירת בית-החולים הזה
אינה נובעת מטעמים תקציביים אלא אך ורק מתוך מטרה
לסייע לבית-החולים לשחפת של ההסתדרות, שנפתח בכפר
סבא.

טענתם היא שפתיחת בית-החולים בכפר סבא היתה מיו-
תרת לגמרי ובכחינת הוצאה כספית מיותרת, מאחר שאוויר
המקום אינו מתאים למחלימים, ואילו אוויר המקום בהרי
יהודה, שנמצא שם המוסד הקיים, מתאים ביותר למחלימים.

כן יש לציין שמוסד זה, שהוקם בנדבת העם הדגני, הוא
אחד המוסדות המפוארים והטובים במדינה.

אי לכך אבקש מכבוד השר להשיבני:

(א) הנכונה ידיעה זו?

(ב) מה הם השיקולים לסגירת בית-החולים בהרי יהודה?

(ג) האם הקמת המוסד בכפר סבא מוצדקת היתה?

(ד) המוכן כבוד השר לציין באפשרות של אי-סגירת
המוסד?

שר הבריאות י. ברזילי:

(א) ההצעה לסגור את בית-החולים "איתנים" לא הופיעה
מעולם במשרדי. היתה זו הצעה, שנידונה בוועדת הכספים
של הכנסת ובוועדת הקימוצים, ואני אישית הופעתי לפניה
והתנגדתי לה בכל תוקף. בעלי ההצעה לסגור את "איתנים"
שמחוץ למשרד הבריאות עשו זאת מטעמים תקציביים
גרידא.

(ב) במשרדי נידונו האפשרויות:

(1) בטרם הגיעו גלי העליה, שהביאו אתם גם עליה ניכ-
רת של מקרי שחפת, —

(2) במקרה של הגשמת האיחוד המלא של כל המוסדות
במדינה המטפלים בשחפת, — לצמצם את מספר המיטות
לאישפוז שחפת עד כדי הפיכת מוסד אחד לבית-חולים לחולי-
נפש.

מצוקת האישפוז בשביל חולי-נפש היא משוועת, והתק-
ציב אינו מאפשר לנו לעשות מעשה רציני להקלת המצב,
ועל כן סבורים היינו, כי אנו מצויים על מאמץ עליון כדי
לצמצם את האישפוז של חולי שחפת, שהתור בו כמעט לא

ג. חוק לתיקון דיני העונשין (עובדי הציבור), תשי"ז — 1957 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

ציבור זכויות מיוחדות, גם כן עקב היותו עובד ציבור. היסוד לטעמים מיוחדים אלה הוא, שעובד ציבור מקבל את תפקידו הזודות לאמון שהציבור נותן בו, ולכן צריכה גם אחריותו כלפיו להיות רבה יותר. לפי השיטה שביסוד ההצעה אשר הובאה לכאן על-ידי ועדת החוקה, חוק ומשפט יוצא, כי כל מי שיש לו קשר עם הציבור הוא עובד ציבור. נכללו כאן לא רק עובדי בנק ישראל, אלא אפילו עובדי לשכת העבודה הכללית. מובן שגם אלה עומדים בקשרים עם הציבור, אך אין הם מקבלים משכורת לא מן המדינה ולא מקופת ההסתדרות הציבורית. לפי הגדרות החוק, אם יחליטו שני אנשים אשר נתגלע סכסוך ביניהם למסור את עיניהם לבורר, שיפסוק למשל בענין של 10 לירות, הרי אותו בורר כבר יהיה עובד ציבור משום שהוא משרת שני אנשים. לפי הגדרה זו, כל מלצרי המסעדות במדינת ישראל הם עובדי ציבור, כי הם משרתים את הציבור; נהגי "אגוד" הם כמובן משרתי הציבור... מתחצית אוכלוסיית הארץ יכולים להיכלל בהגדרה זו, ועל כולם תחול אחריות פלילית מיוחדת בעקבותיה.

לעומת הצעה זו בא אני להציע, כי עובד ציבור יהיה רק אדם המקבל משכורת מן הציבור; זהו הקריטריון העיקרי. אם משכורתו אינה באה לו מן הציבור, הרי שלא ניתן בו אמון מיוחד ומשום כך גם אין להטיל עליו אחריות גדולה יותר. ההגדרה המאנדוטורית היתה מבולבלת מאד, אך ההגדרה המוצעת עכשיו על-ידי ועדת החוקה, חוק ומשפט לכנסת מבולבלת לא פחות.

אני מציע במקום זה לכתוב: "עובד הציבור — (1) עובד המקבל משכורת קבועה מאוצר המדינה, מרשות מקר מית או מההסתדרות הציבורית העולמית וקרנותיה; (2) עובד מפעל, מוסד, קרן או גוף אחר שהממשלה משתתפת בהנהגתם, לרבות חבר מועצה או הנהלה בגופים אלה; (2) בורר על-פי צו של בית-משפט" (היינו לא כל בורר). זו הסתייגותי, ובעצם זו הסתייגות לחוק כולו.

מאחר שאני בטוח כי הכנסת תדחה הסתייגות זו, כי זה גורל כל ההסתייגויות (לצערי חברי הכנסת עדיין אינם מתמצאים למדי בענינים יורדיים כדי לשקול בעצמם), הריני מציע הסתייגות אוונטואלית: להוציא מן ההגדרה המוצעת על-ידי הועדה את עובדי לשכת העבודה הכללית. כיום הלשכת הכללית עדיין אינה מוסד ממלכתי. אמנם קיימת מגמה לכך, אך רק כאשר היא תוצא לפועל יהיה טעם לכלול אותה גם כן בהגדרה שבחוק. אינני מבין מדוע צריכה כיום לחול על עובדי לשכת העבודה אחריות פלילית מיוחדת, ומדוע לא יטילו אותה גם על עובד קופת-חולים או על עובד של ההסתדרות הכללית, וכיוצא באלה להרחיב את המושג, צדק חבר-הכנסת הלל בהסתייגותו, בה הוא מציע לעבור למעשה לקיצוניות השניה: לכלול בין עובדי הציבור גם עובדי מפלגות וחברות שונות. יש רק אחת משתי האפשרויות: להרחיב או לצמצם. הצעתי היא לצמצם את ההגדרה ולכלול בה רק אותם עובדים המקבלים משכורת מקופת הציבור.

היו"ר י. שפרינצק :

הסתייגות לחבר-הכנסת בגין, אך מאחר שאיננו באולם, רשות-הדיבור לחבר-הכנסת הלל.

היו"ר י. שפרינצק :

אנו עוברים לסייעת ח' של סדר-היום: חוק לתיקון דיני העונשין (עובדי הציבור), תשי"ז — 1957, קריאה שניה ושלישית. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת בר-רב-האי, בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת-החוקה, חוק ומשפט) :

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה. יש לי הכבוד להביא בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט הצעת חוק לתיקון דיני העונשין (עובדי הציבור), תשי"ז — 1957, לשם הבהרת הדברים יורשה לי להגיד כמה משפטים.

בחוק הפלילי משנת 1936, בסעיף 5, נמצאת הגדרה של המושג "אדם העובד בשירות ציבור", או "עובד ציבור". פרק מיוחד בחוק הפלילי דן בעבירות המיוחדות לעובדי ציבור, ומאידך נקבעת בסעיפים אחרים חסינות מיוחדת הניתנת לעובדי ציבור במילוי תפקידיהם.

במשך הזמן התברר כי הגדרת "עובד ציבור", כפי שהיתה קיימת בתקופת המאנדאט, איננה מתאימה למציאות שלנו; די להזכיר את עובדי הסוכנות היהודית. הצעת החוק שאני מביא עכשיו לפניכם אינה באה לשנות אף במאומה את תכנם של הסעיפים השונים בפקודת החוק הפלילי; היא משנה רק את ההגדרה של "עובד ציבור".

ועדת החוקה, חוק ומשפט מפרטת בסעיף הראשון של ההצעה עשרה סוגים של עובדי ציבור. השינוי שהוכנס בוועדה לגבי ההצעה המקורית שהובאה על-ידי הממשלה לקריאה ראשונה, מתבטא בהוספת שלושה סעיפי-משנה על שבעת הסעיפים שהיו בהצעת הממשלה. הסוגים הנוספים הם עובדי המוסד לביטוח לאומי ועובדי בנק ישראל. היו ספיקות אם מבחינת הקונסטרוקציה שלהם מוסדות אלה הם מוסדות-מדינה במלוא מובן המלה. נוסף על כך נכללו גם נושאי משרה או תפקיד על-פי חוק, בין במחיה ובין במסכמ. הכוונה היתה להטיל חוק זה גם על אנשים המקבלים מינוי כחברים בוועדות ערעורים שונות, המשמשות לפי החוקים השונים כאינסטאנציה לקבלת תלונות וערעורים מצד האזרחים, וכן על בוררים, ולא דווקא במקרה שימונו על-ידי בית-המשפט.

יש שורה של הסתייגויות להגדרות אלו. אבקש את היושבי-ראש לתת רשות הדיבור למסתייגים.

היו"ר י. שפרינצק :

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת ניר, להנמקת הסתייגותו לסעיף 1.

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון) :

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. הסתייגותי לסעיף הראשון של החוק מכוונת בעצם לחוק כולו. מטרת החוק היא לשנות את ההגדרה של עובד ציבור הניתנת בחוק המאנדוטורי ולתת במקומה הגדרה אחרת.

כפי שהוסבר, יש בחוק הפלילי 7 סעיפים הקובעים אחריות מיוחדת החלה על עובדי ציבור בקשר לאותם מעשים שהם אחראים להם. סעיף אחד נוסף מעניק לעובד

שלמה הלל (מפא"י):

אדוני היושבראש, חברי הכנסת. כאשר העליתי בשעת הדיון בקריאה ראשונה הצעה כי המושג „עובד ציבור“ יכלול גם עובדי מוכריות של מפלגות מוכרות בישראל, היתה שותבת של שר המשפטים: „עובד ציבור, לפי המשמעות הניגונית של המלה, הוא עובד המשרת את הציבור כולו או שהציבור רואה בשירותו דבר שהוא חשוב בשביל הציבור לפי המושגים המקובלים“. ולא זו בלבד שאני מוכן לקבל הנחייתו זו של שר המשפטים, אלא הייתי מוכן להוסיף עליה סייגים נוספים ולומר, כי לפי הערכתי ולפי הנחייתו זו של שר המשפטים, עובד ציבור הוא מי שאין לציבור ברירה אלא להיזקק לשירותו ואשר לו עצמו אין ברירה אלא להגיש את השירות לכל הפונה אליו.

אני חושב שההגדרות האלה מבהירות את ההבדל בין בעל חנות, למשל, לבין עובד ציבור. כי אני יכול שלא להיכנס לחנות שלו, והוא יכול גם שלא לשרת אותי, ואילו עובד ציבור הוא אדם שאין לו ברירה אלא להיפגש אתי, ולי אין ברירה אלא להזדקק אליו.

במציאות שלנו, במציאות הישראלית, ישנם גופים שהם אמנם לא ממשלתיים באופן מוחלט, אבל הם ממלאים שירותים ממשלתיים ממדרגה ראשונה. ולא פעם הועלו הצעות להעביר שירותים אלה לידי הממשלה. זה כולל קופת-חולים, ואני יודע שאדוני שר המשפטים דרש לא פעם כי קופת-חולים תועבר לרשות המדינה, מתוך הנחה כי גם היא ממלאה שירות ממשלתי ממדרגה ראשונה. סיבת אי-העברתה אינה נעוצה בכך שלא ראינו בה שירות ממשלתי ממדרגה ראשונה, אלא בשיקולים אלה או אחרים, שאין כאן המקום לעמוד עליהם.

לפי הנחה זו, עובד בקופת-חולים, או עובד במוכריות של קופת-חולים, יש לו נגיעה בציבור ויש לציבור ענין בו, לא פחות מאשר בעובד הקרן הקיימת, או בעובד מועצה דתית זו או אחרת.

ואשר להסתייגותי בקשר למוכריות מועצות הפועלים, הרי לפי החוק יש חובה להזדקק לשירותו של נציג ארגון הפועלים. החוק אומר כי המשאומתן של תנאי העבודה של העובד יתנהל — לא על-ידי העובד באופן אישי ולא על-ידי מי שהוא יבחר, אלא על-ידי ארגון הפועלים הגדול ביותר. כלומר, נציג האיגוד המקצועי של ארגון הפועלים הגדול ביותר מנהל לפי חוק המדינה משאומתן בשמו של העובד על תנאי העבודה שלו. האם יש לאותו עובד פחות ענין כמה שעושה נציג האיגוד המקצועי ממה שיש לו ענין כמה שעושה פקיד הקרן הקיימת לישראל?

החוק לחיקון דיני העונשין קובע גם חובות וגם זכויות. החובות כבר הוזכרו: אדם שממלא שירות כזה חייב בדיון יותר מאשר בעל חנות או בעל קיוסק, לבני סוג מסויים של עבירות. לעומת זאת יש זכויות — להגן עליו יותר מאשר על אדם סתם. דומני כי גם לפי שיקול זה, הן מבחינת החובות והן מבחינת הזכויות, חייבים וזכאים עובדי גופים אלה — שהוכרתי אותם — להיכלל במושג „עובדי הציבור“.

בשני סעיפים אלה הגשתי הסתייגות, ויש לי הסתייגות שלישית — להכליל גם מוכרי מפלגות מוכרות. אבל לפני שאגיע לסעיף זה, האחרון, רציתי לענות על טענה שעוד תישמע, כפי שאני משער, והיא — שבהצעת זאת אני מר-חיב את המסגרת כך שהיא תקיף את כל עובדי הארץ, ואין זה נכון.

לשוננו של החוק כמות שהוא, הכוללת בהגדרת „עובד ציבור“ את כל עובדי המדינה, את כל עובדי הרשויות

המקומיות, את עובדי הקרן הקיימת לישראל וכיוצא באלה בלבד, מקיפה, לפי עניות דעתי, כשמונים אלף איש, אם לא למעלה מזה. ואילו כל הצעותי אני, להוסיף את מוכריות ארגוני העובדים, אין בהן אלא כדי להוסיף עשרות בודדות או מאות בודדות. לכן, הצעות ההרחבה שלי לא ירחיבו את היקף החלת החוק, אבל ירחיבו מאוד את אפשרות ההגנה על האזרחים.

לבסוף, הערה אחרונה לגבי הסתייגותי השלישית — להכליל עובדי מוכריות מפלגות. אני מוכן להסכים שהגדרתו של שר המשפטים בוויכוח דאז, כי הצעתי היא „מהפכנית“ ואיננה יכולה להתקבל — יכולה לחול בעצם רק על ההסתייגות השלישית, עובדי מפלגות, ואילו לגבי שתי ההסתייגויות האחרות, אליבא דכולי עלמא אין בהן משום חריגה ואין בהן משום מהפכנות.

מלה אחת לענין עובדי המפלגות. אני חושב שבמסטר דמוקרטי האורגן הזה, מפלגות, הוא אחד הכלים היסודיים ואולי הכלי היחיד להבטחת הדמוקרטיה. אין לנו אפשרות לנהל את החיים הדמוקרטיים אלא על-ידי שליחי מפלגות, ואני מניח שיש ענין לכל הציבור לדעת איך מנהלים העניינים באותן מפלגות המייצגות אותו וקובעות את חייו הדמוקרטיים.

לא פעם אנחנו שומעים מעל כמת הכנסת, שחבר פלוני או אלמוני אומר: אני, לפי שיקול דעתי ונטיית הייתי מוכן לקבל סעיף זה או הצעה זו, אולם עמדת מפלגתי היא אחרת. כלומר, עמדת המפלגה מכותיבה לנציג את עמדתו בכנסת ואת מעשיו בכנסת. אני חושב בשבטם מקום אחר לא הגיעו לקיום חיים דמוקרטיים ולהבטחת חיים דמוקרטיים שלא על-ידי מפלגות. לכן חושב אני שזהו ארגון ממלכתי ממדרגה ראשונה, אורגן יחידי להבטחת הדמוקרטיה.

יכול להיות שטרם הגיעה העת שהתיקון הזה יתקבל הפעם, ועוד דרושה הסברה רבה עד שנגיע לכך. אבל אין לי כל ספק ששתי ההסתייגויות האחרות — לענין עובדי מוכריות מועצות הפועלים וקופות-חולים — אין בהן משום מהפכנות, ואני מציע לכנסת לקבל אותן.

הי"ר י. שפרינצק:

הסתייגות לחברי הכנסת רוזנברג.

ישראל שלמה רוזנברג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי-הפועל המזרחי):

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה. שתי הסתייגויותי מזדהות עם שתי ההסתייגויות הראשונות של חברי הכנסת הלל, וכמעט שאין מה להוסיף על נימוקיו — שהם נימוקי כלפי שתי אלה.

השאלה שעמדה לפנינו היתה: או לצמצם את החוק, את ההגדרה של „עובד הציבור“ — כפי שזמנסים לעשות זאת חברי הכנסת ניר ובגין בהסתייגויותיהם; או לקבל את ההנחה ש„עובד הציבור“ במדינה מקיף לא רק עובדי ציבור מבחינה מוגבלת, דהיינו בעיקר עובדים ממשלתיים, אלא גם כל מי משמרת את הציבור, וכפי שכבר נאמר — שהוא גם מוכר לקבל את הציבור והציבור מוכר לפנות אליו.

אם קיבלנו הנחה זאת — והרוב בוועדה קיבל אותה, על-ידי כך שכלל בחוק זה גם עובדים של ההסתדרות הציונית העולמית, גם עובדים של לשכת העבודה הכללית — פירוש הדבר, שהכונה לא רק לעובדים במסודות ממשלתיים, אלא גם לעובדים במסודות כענין-ממשלתיים, קואזי-ממשלתיים. לפי ההנחה הזאת, סבורני שצריך להוסיף גם את שני

לים משכורת קבועה. המדובר במקרה של תשלום חד-פעמי, או במינוי כבוד, כמתווך — תפקידים המבוצעים לפעמים ללא שכר בכלל. החוק שלנו צריך לתת להם את כל ההגנה. הוא רשאי גם לדרוש מהם יותר משהוא דורש מאדם פרטי. אבל הסימן החיצוני הזה של קבלת משכורת אינו ממצה את הבעיה. לכן לא הסכים הרוב בוועדה לקבל את הצעת יושב-ראש הוועדה, שהופיע עקב זה בכנסת כמסתייג, ומשום כך זכיתי להופיע במקומו פה על הבמה.

באופן מיוחד מתנגד חברי-הכנסת ניר להכללת עובדי לשכת העבודה הכללית בחוק, — ופה אין הוא צודק. לשכת העבודה הכללית ממלאה כיום תפקיד ממלכתי. אי-אפשר להשוותה עם ארגוני פועלים, עם קופת-חולים, עם מפלגות. זהו משהו "sui generis", אינך יכול בארץ לקבל עבודה אלא דרך לשכת העבודה הכללית. זהו מוסד קואזי-ממשלתי, הק' יים מתוך הנחה של שליטה מוחלטת על שוק העבודה. לכן ראינו לנו לחובה לכלול את עובדי לשכת העבודה בתוך המושג הזה של עובדי ציבור, הן לחובות והן לזכויות.

אחרת היא עמדת המרחיבים. ההצעות להרחבה מכוונות לכלול פקידים ארגונים מקצועיים, קופת-חולים ומפלגות פוליטיות בתוך המסגרת הזאת. לא ראינו שום אפשרות כיום לפגוע באוטונומיה של המוסדות האלה, שלכל אחד מהם יש תקנות משלו, ועדות ביקורת משלו. אין אנו יכולים לראות בהם עובדי ציבור, כל זמן שאין שליטת הממשלה עליהם.

אני רוצה להגיד עוד שתי מלים על ההסתייגות האחרונה, של חברי-הכנסת יוניצ'מן, ומפליאה אותי — ומפליאה אותי מאוד. איך יכולה לבוא הצעה הפוגעת במה שאנו רגילים לקרוא "אוטונומיה אקדמית", להתערב בחיים הפנימיים של מוסדות השכלה גבוהה שיש להם מסורת משלהם, תק'נות משלהם, נהגה משלהם? וזה בוודאי אינו נוגע לחוק הזה, ועלול רק לגרום אי-הבנות.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):
לכן מותר להעלים פרופיסור?

דוד בררבי-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
לא. אבל אינני חושב שהאוניברסיטה משוללת כל אפשרות ריחוקה של הגנה במקרה כזה. פה לא מדובר על כך. הבאת דווקא דוגמה דראסטית מאוד. אם ייפגע פרופיסור תמצא האוניברסיטה אפשרות לסדר את העניין, אף ללא הכללת הפרופיסור בקטיגוריה של עובדי ציבור. אינני חושב שזוהי דוגמה מתאימה למגמה הכללית של החוק הזה.

לכן אני מציע לדחות את כל ההסתייגויות הללו. מטעמי Fairness אינני עונה על אותן ההסתייגויות שלא נומקו פה.

היו"ר י. שפרינצק:

אנו עוברים להצבעה. לראשונה אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חברי-הכנסת ניר לסעיף 1.

ה צ ב ע

התיקון של חברי-הכנסת נ. ניר-פאלקס לא נתקבל. ההצעה האלטרנטיבית של חברי-הכנסת נ. ניר-פאלקס — למחוק פסקה (7) — לא נתקבלה.

היו"ר י. שפרינצק:

אני מעמיד עכשיו להצבעה את הסתייגותו של חברי-הכנסת בגין לסעיף 1.

ה צ ב ע

ההצעה של חברי-הכנסת מ. בגין למחוק פסקאות (2) — (10) לא נתקבלה.

הסוגים האלה: עובדי ההנהלה או המוכררות של קופת-חולים, אשר חלק גדול, חלקי-הארי של המדינה, משתייך אליה, ואשר משרתת את המדינה מבחינה ממשלתית או קואזי-ממשלתית; ואותו דבר, כפי שכבר אמר חברי-הכנסת הלל, לפני עובדי הנהלה ומוכררות של ארגוני עובדים ומר'צעות פועלים.

עלידי כך לא רק מטילים חובות על עובדים אלה, אלא גם נותנים להם זכויות מיוחדות. אבל הזכויות האלה צריכות להינתן להם. אנשים שמוכררים לקבל מי שפונה אליהם לפי החוק, או לפי אופי הישירות, כמו קופת-חולים, יש להם גם הזכות לבקש שלא יעלבו אותם, שיהיו חוקים מסויימים אשר יגנו עליהם מעליבים אותם.

מתוך שני הנימוקים גם יחד — גם החובה וגם הזכות — אני מצטרף לשתי ההסתייגויות הראשונות של חברי-הכנסת הלל.

היו"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לחברי-הכנסת יוניצ'מן, להנמקת הסתייגותו.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מציע להוסיף פסקה 11: "עובד מוסד להשכלה גבוהה, לרבות חבר הנהלה או מועצה במוסד זה".

היתה אפשרות לרוב שבועדה לבחור בדרך ההגיונית: להגביל את החוק רק לעובדי מוסדות ממלכתיים וקואזי-ממ'כתיים — אלה הרשויות המקומיות, בקבלם את הצעת חברי-הכנסת בגין וניר, או להרחיב ולקבל את הצעת חברי-הכנסת הלל. אינני יודע מדוע הרוב בחר בדרך שליטת דווקא, ולפי דעתי מאד בלתי-הגיונית.

למשל: החוק הזה, המקנה זכויות ומטיל חובות, יאסור על מורה בבית-ספר יסודי או תיכון לקבל שוחד — אם נזכר, כמובן, באופן תיאורטי — אבל ירשה זאת לפרופיסור באר' ניברסיטה. "Quod licet Iovi non licet bovi". אבל, ומצד שני, הוא מבטיח שיויר-משקל במצב משונה זה. בעד עלבון של מורה בבית-ספר תיכון או יסודי יהיה העונש עד שישה חודשים או 20 לירות. (במשפט מוסגר: אני חושב שעל הממשלה גם להביא תיקון בסעיף הזה ולהגדיל את הקנס לכל הפחות ל-30 ל"י). אבל על-פי החוק הזה, רקטור האוניברסיטה אינו עובד ציבור — אינו מקבל שום זכויות' יתר ודינו כדון כל אורת. קשה להבין זאת. אני חושב שזה מחוסר הגיון, ולכן לכל הפחות בשאלה זו אבקש מן הכנסת לקבל את הסתייגויותי.

היו"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לחברי-הכנסת בררבי-האי, בשם הוועדה.

דוד בררבי-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כפי ששמעו חברי הכנסת, יש פה הסתייגויות משני מינים: מצד אחד ההסתייגויות של המרחיבים ומצד שני — ההסתייגויות של המצמצמים את המסגרת של עובדי ציבור.

חברי-הכנסת ניר נאחו בסימן חיצוני אשר איננו ממצה את הבעיה. הוא אומר: כל מי שמקבל משכורת קבועה מה-מדינה או מהרשויות המקומיות — רק הוא נחשב לעובד מדינה לפי החוק, רק עליו יחולו כל אותן ההגבלות, רק הוא יינה מוכיות מיוחדות, במידה שישנו.

אבל יש קטיגוריה מסויימת, שהזכרת אותה גם ברא-שית דברי: אנשים הממלאים תפקידים ציבוריים ואינם מקב-

ישיבה רע"ט, א' ניסן תשי"ז (2 אפריל 1957)

— חוק לתיקון דיני העונשין (עובדי הציבור) (שפרינצק, בן-גוריון, יוניצ'מן, איכילוב, הלל); חוק התקציב לשנת 1957/58 (שפרינצק, מאיר) —

היו"ר י. שפרינצק:

אני מעמיד קעת להצבעה את הצעת חברה-הכנסת הלל, להוסיף בסעיף 1 שלוש פסקאות, כמפורט בלוח ההסתייגויות.

ראשי-הממשלה ד. בן-גוריון:

אולי אפשר להצביע על כל אחת לחוד?

ה צ ב ע ה

הצעה של חברה-הכנסת ש. הלל להוסיף פסקה (11) לא נתקבלה.

בעד ההצעה של חברה-הכנסת ש. הלל להוסיף פסקה (12) — 11

נגד — 15

ההצעה לא נתקבלה.

הצעה של חברה-הכנסת ש. הלל להוסיף פסקה (13) לא נתקבלה.

היו"ר י. שפרינצק:

נצביע עכשיו על הצעת חברה-הכנסת רוזנברג להוסיף בסעיף 1 שתי פסקאות, כפי שמפורט בלוח ההסתייגויות.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):

אני מבקש להצביע על כל אחת מהן לחוד.

ה צ ב ע ה

הצעה של חברה-הכנסת י. ש. רוזנברג להוסיף פסקה (11) לא נתקבלה.

הצעה של חברה-הכנסת י. ש. רוזנברג להוסיף פסקה (12) לא נתקבלה.

עזרא איכילוב (הציונים הכלליים):

מדוע חברי מסא"י, שהצביעו בעד הסתייגותו של חבר-הכנסת הלל, לא הצביעו בעד אותה הסתייגות של חברה-הכנסת רוזנברג? הסבירו לי בבקשה.

היו"ר י. שפרינצק:

חברה-הכנסת איכילוב, אתה אינך מציע שום תוספת. אתה מוסיף רק בזבוז זמן.

אנו ממשיכים בהצבעה. אני מעמיד עכשיו למגין את הסתייגותו של חברה-הכנסת יוניצ'מן לסעיף 1.

ה צ ב ע ה

הצעה של חברה-הכנסת ש. יוניצ'מן להוסיף פסקה (11) לא נתקבלה.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר י. שפרינצק:

לסעיף 2 ישנה הסתייגות של חברה-הכנסת הלל.

שלמה הלל (מסא"י):

אני מוותר עליה.

היו"ר י. שפרינצק:

לסעיפים 2, 3, 4 ו-5 אין הסתייגויות.

ה צ ב ע ה

סעיפים 2, 3, 4 ו-5, בנוסח הוועדה, נתקבלו.

היו"ר י. שפרינצק:

קעת נצביע על החוק בקריאה שלישית.

ה צ ב ע ה

חוק לתיקון דיני העונשין (עובדי הציבור), תשי"ז—1957, נתקבל.

ד. חוק התקציב לשנת 1957/58, תשי"ז—1957

(המשך הדיון)

מהן איננה שרויה במצב מדיני-בטחוני-כלכלי שיחייב אותה להזדקק למערכת יחסי חוץ כה ענפה — שירות החוץ הישראלי הוא מן החסכוניים ביותר, הן מבחינת חלקו בתקציב הכללי של המדינה והן מבחינת רמת הוצאותיו (משכורות וכיוצא בזה).

פעולותיו של משרד החוץ מגוונות. מלבד העבודה המדינית הישירה מקיפות הן שטחים רבים, שהטיפול בהם מתחייב מצרכי המדינה ומחברותה במשפחת העמים. נוסף למחלקות המרחביות, המקיפות את ארצות העולם לפי גושיהן הגיאוגרפיים והמדיניים והמחלקות המינהליות המשרתות את המשרד כולו, קיימות במשרד החוץ: לשכת היועץ המשפטי ולשכותיהם של יתר היועצים האחראים לשטחים מדיניים שונים, מחלקת ההסברה, מחלקת החקר, מחלקת הטקסט, המחלקה הכלכלית, המחלקה למסדות בינלאומיים והמחלקה הקונסולארית.

במסגרת סקירה זו יתוארו שני שטחים — ההסברה ויחסי החוץ הכלכליים, על שום הענין האקטואלי הרחב שבהם.

פעולותיו של משרד החוץ ותפקידיו מוגדרים כדלקמן: „לקיים את קשריה של מדינת ישראל עם העולם החיצוני באמצעות המשרד הראשי בארץ והנציגויות הדיפלומטיות

היו"ר י. שפרינצק:

אנו עוברים להמשך הדיון על חוק התקציב לשנת 1957/58 — תקציב משרד החוץ. רשות הדיבור לשרת החוץ.

שרת-החוץ ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מבקשת להקדים את סקירתי בשני דברים: (א) הסקירה תהיה בשני חלקים — (1) בנוגע לבנין המשרד ותקציבו; (2) סקירה, הורעה קצרה על המאבק המדיני שהתנהל ומתנהל עדיין. (ב) אני מקווה שכבר חולקה החוברת על תקציב המשרד, ואם לא חולקה — תחולק, משום כך אינני מתכוונת לגוול את זמנם של חברי הכנסת בקריאת החוברת כולה, כי אם אעמוד רק של שנים שלושה פרקים בה.

חלקו של משרד החוץ בתקציב המדינה הוא פחות מ-1.5% מן הסכום הכולל של ההוצאה הנקוב בהצעת התקציב ופחות מ-2.8% מן ההוצאה הרגילה. משרד החוץ הוא אחד המשרדים הממשלתיים הקטנים ביותר. מספר עובדיו בישראל מגיע ל-302, ולשנת התקציב הבאה מתוכננת הקטנת מספר העובדים בעקבות הקיצוצים שהוחלט עליהם לגבי משרד החוץ. בהשוואה עם כמה וכמה מדינות אחרות — שאף אחת

הצדיקו את עצמם המינוריים האלה. בפינות נידחות אך חשוֹרות של העולם, ממנילה ועד נאירובי, מגיברלטר ועד בוגוטה, משמשים קונסול־כבוד אלה שלוחים נאמנים ומסורים של מדינת ישראל, הטורחים רבות למענה, לעתים קרובות מתוך השקעה נדיבה ביותר של מרצם, זמנם וממונם.

השיטה שעל־פיה מקיים משרד החוץ במספר ניכר של ארצות צירים שאינם יושבים בהן ישיבת קבע, היא אמנם מחוייבת המציאות התקציבית, אולם אין להתעלם גם מן התקלות המדיניות הנגרמות על־ידי נוהל זה. ביקורים חסרי פים מדי מספר חדשים אינם עונים על צרכי הפעולה. משרד החוץ חותר להחלפת הסידורים האלה בטובים מהם בכמה וכמה מקומות שבהם בולטים במיוחד חסרונות הנוהל הקיים.

מספר העובדים במרבית נציגויות ישראל מועט ביותר, רק בשש מהן עולה מספר העובדים הישראליים על 10, ואילו 29 מהנציגויות מספרם 5 או פחות. בסך הכל משרתים בנציגויות בחוץ־לארץ 296 ישראלים, שמחציתם בעלי הדרגות 1-7, המקבילות למשרות של שגריר ועד מזכיר שני בשירות החוץ. יתרם הם בעלי דרגות נמוכות יותר, שהעסיקתם בחוץ־לארץ היא הכרחית מסיבות מינהליות ובטחוניות. משרד החוץ נהג מידה רבה של חסכון בשיגור עובדים לחוץ־לארץ וכתוצאה מכך מוטלת על שכמם מעמסה של עבודה מותה.

לצדם של העובדים הישראלים משרתים בנציגויות בחוץ־לארץ גם כ־400 עובדים מקומיים. כמאה מהם מועסקים בנציגויות בארצות־הברית (השגרירות בושינגטון, הנציגות הקבועה באו"ם, הקונסוליות הכלליות בניו־יורק, לוס־אנג'לס וצ'יקגו והקונסוליה באטלנטה), קרוב למאה נוספים ביתר שש השגרירויות הישראליות (לונדון, פריס, מוסקבה, רומא, אוטווה וכוונגוס־אייס), ואילו מחציתם הנותרת מפורזת בשלושים מדינות.

הן לגבי העובדים הישראלים והן לגבי המקומיים בחוץ־לארץ מתוכננים קיצוצים לקראת שנת התקציב 1957/58, אם כי ברור ששעת החירום תתבע משירות החוץ מילוי שלי־חיות חשובות שתרוכנה מן הסגירות המקבולות.

הסברה מתמדת של עמדת ישראל ובעייתיה — הן באוני הממשלות שאתן מקיימת ישראל קשרים והן באוני הציבור בארצות אלה — היא מתפקידיו העיקריים של משרד החוץ, ובהתאם למדיניות הנקבעת על־ידי הממשלה שוקעים עובדי שירות החוץ על ביצועה. ההגדרה הניתנת לעיל מקיפה כמו־כן גם את מרבית הפעולה המדינית במובנו המקובל של המושג, אולם במסגרת הסקירה הזאת תופנה תשומת־הלב ל"הסברה" באותו מובן הניתן לו בשימוש הלשוני הרגיל.

בחודש שעבר היתה לראש הממשלה הזדמנות להעיר בכנסת, כי "זו קצת אילויה נאיבית להניח שהכל תלוי במס"ביר". רבים מבעלי הביקורת על ההסברה מתעלמים לא אחת, בידועין או בלא ידועין, מן הנתונים האובייקטיביים שבהם חייבת ההסברה הישראלית לפעול. אולם אנשי ההסברה הישראלית לא הרפו ממאמציהם בגלל הנתונים האלה.

מסיבות שונות קשה להפריך טענות נגד ההסברה הישראלית בחוץ־לארץ. על כן מתקשה משרד החוץ "להסביר את ההסברה". וכך אנו עדים לתופעה שתתן ישראלי המצטיין בדרך כלל ביריבו דברי הביקורת בשטח זה, מיצא את תבנית סופר בארצות־הברית, כי "כבר מזמן לא זכיתם ישראל בע"כ תונות כליכך טובה" באמריקה, אולם אינו נמנע מלהוסיף הערה על "ים התלונות המוצדקות על ליקוייה של הסברתנו".

והקונסולאריות בחוץ־לארץ, על ידי: א) ניהול המערכות המדיניות בארגונים בינלאומיים ובפני הממשלות של המדינות הרוחות. ב) הסברה מתמדת של עמדת ישראל ובעייתיה בפני הממשלות ובפני הציבור ופיתוח קשרי תרבות אתן. ג) הידוק קשרי הכלכלה ומסחר עם מדינות זרות. ד) שמירה על זכויותיהם של אזרחי ישראל בשהותם בחוץ־לארץ ומתן שירותים קונסולאריים לאזרחים זרים. ה) דאגה מתמדת לענייני הציבור היהודי בארצות מושבו וטיפות זיקתו אל מדינת ישראל". (דברי הסבר להצעת התקציב, עמ' 159).

בימי החירום הנוכחיים העוברים על המדינה מקבל כל אחד ואחד מחמשת הסעיפים המנויים לעיל משמעות מרובה עוד יותר מאשר בימים סמי־קריזיס. ייעול פדוני של דרכי הבני־צוץ מוסיף להיות מאגותיה הראשיות של משרד החוץ.

במסגרת התקציב המוגבל, שיש ביכלתה של המדינה להעמיד לרשות משרד החוץ, מוצאים הסכומים המוקצבים לו ברובם המכריע על נציגויות ישראל בחוץ־לארץ ומיעוטם על עבודת המשרד בארץ. הסך הכולל של 11,500,000 ל"י, המוקצב למשרד החוץ לשנת הכספים 1957/58, מחולק בין שתי הורעות של משרד החוץ לכאורה ביחס של 2:1. לעומת 3,300,000 ל"י הרשומים בהצעת התקציב (ע' 100) כהוצאה־תיה של הלשכה הראשית, ננקב סך של קרוב ל־7,300,000 ל"י ליד הפרט "נציגויות דיפלומטיות וקונסולאריות". אולם עיון בפירוט סעיפי ההוצאה יגלה כי יחס של 5:1 מבטא ביתר דיוק את המצב האמיתי. גם מתוך הכספים העומדים לרשות המשרד בארץ מיועדים סכומים ניכרים להוצאה בקשר עם חוץ־לארץ, כגון 490,000 ל"י לדואר, מברקים ובלדרות, ו־275,000 ל"י דמי חברות באו"ם ובארגונים בינלאומיים אחרים והוצאות ההשתתפות בעצרות או"ם ובעודיות אחרות. כ־760,000 ל"י עומדות לרשות פעולות הסברה, וכמובן גם פעולות אלו מכוונות לחוץ־לארץ. הסעיפים "סיוע טכני ארגון צות נחשלות" (90,000 ל"י) ו"שיתוף כלכלי עם בורמה" (32,000 ל"י) אינם נוגעים במיוחד למשרד החוץ, המשמש להם רק אכסניה מינהלית, ואילו בטיפול בגופם של העניינים שותפים משרדים ממשלתיים וגופים ציבוריים שונים. לעומת זאת אינם באים לידי ביטוי בטבלאות היבשות של הצעת התקציב הסכומים הנירים הנכנסים לאוצר המדינה כתוצאה ישירה מפעולתו של שירות החוץ. ענין התיירות, שעובדי שירות החוץ היו תמיד ערים לו במיוחד, זוכה לסיועם הפעיל. יחסי המסחר והכלכלה עם מדינות חוץ פותחו במקרים רבים מתוך יזמתם המדינית של עובדי הנציגויות. מפעלי המילווה (בונדס) והמגבית נעזרים רבות על־ידי עובדי הנציגויות, המקדישים להופעות אלו שעות לאין ספור, נוסף למילוי הפקדיהם הסדירים. בארצות־הברית, למשל, מספר ההוצאות הניתנות על־ידי השגריר ואנשי הסגל בשגרירות ובקונסוליות — בין השאר ובמידה רבה גם במסגרת הפעולות למען המילווה והמגבית — מגיע לארבע־מאות לחודש. במספר זה אינן כלולות הופעות תכופות ברדיו ובטלביזיה. המצב דומה ברבות מהנציגויות האחרות.

ברחבי תבל קיימות ארבעים־ושש נציגויות ישראליות סדירות, שבראשן עומדים אנשי שירות החוץ. נציגויות אלו קיימות בשלושים־וחמש ארצות, ואילו בעשרים־וששה מקומות נוספים מיוצגת ישראל על־ידי צירים המואמנים אל הממשלה של אותה מדינה או אינם יושבים בה ישיבת קבע, אך על־ידי קונסול־כבוד מתושבי המקום. מבחינות שונות, עקרוניות ומינהליות כאחת, היו קיימים בשעתם היסוסים בנוגע למינוים של קונסול־כבוד. אולם עתה, לאחר שנים אחדות של נסיון הלכה למעשה, ניתן לומר כי כמעט בכל מקום

גילויי יומה, יצירת קשרים ומתן עצה ועזרה ככל שידו מגעת. שיתוף הפעולה עם המוסדות הלאומיים, הציבוריים, המדעיים והאמנותיים, הקיים בשטח זה, כבשטחים אחרים, חשוב מאד להצלחת הפעולה. העובדה כי לרשות המדור לקשרי תרבות עם חוץ־לארץ עומדים רק סכומים מצומצמים, מגבילה מאד את אפשרויות הפעולה בשטח זה.

משרד החוץ מצידד את נציגי ישראל בחוץ־לארץ בכלי עזר מסוגים שונים לביצוע מלאכת ההסברה. אחדים מן הכלים האלה הם בעלי אופי פנימי, כגון מברקים, איגרות ועלונים, שבהם מועברות אל הנציגים ידיעות מעודכנות על המצב ועל הטיעון הנקוט בידי הממשלה והמשרד. אין מקום בסמ־גרת הסקירה הזאת לתיאור וניתוח מפורטים של צינורות פנימיים אלה, אם כי הם משולים לוורידים שבהם זורם הדם מן הלב אל כל חלקי הגוף, ובלעדיהם לא תתואר פעולתו התקינה של שירות החוץ.

מקום מיוחד במערכת ההסברה קובעות לעצמן החבורות שמכין משרד החוץ לשם הפצה בכל רחבי תבל בין אנשי ציבור ועיתונאים, ארגונים ומוסדות. בחוברת כזאת באה הרצאה תמציתית ומוסמכת של עמדת ישראל על הבעיה המשמשת לה נושא. עם התפתחותם המסחררת של אמצעי האינפורמציה ההמוניים, כגון הרדיו והטלביזיה, ביחוד בארצות־הברית, ברור כי ההסברה המדינית אינה יכולה להס־תפק בחבורות רשמיות המופצות מטעם משרד החוץ, ואמנם אין נוהגים כן. חשיבותן של החבורות הרשמיות היא בזה שהן משמשות כעין כרטיס־ביקור ופתיחה לעיון ולדיון אצל העיתונאי או איש הציבור אשר אליו מבקש נציג ישראל להביא את דברנו. החבורות משמשות חומר ורקע למאמר, כתבה, תכנית רדיו, נאום פומבי וכיוצא באלה. לעתים אף מוצאים קטעים ארוכים מתוך חוברות ההסברה הישראליות את דרכם, ללא כל שינוי (ולשמחתנו גם ללא ציון המקור), אל מאמרים ראשיים בעתונים המופיעים במקומות בלתי־צפויים לגמרי באמריקה, אסיה ואירופה.

ברכבות טפסים ובשפות שונות מופצות החבורות האלה ברחבי העולם. הרשימה הבאה, המפרטת אחדים מנושאי החבורות שהופיעו במשך שנת התקציב הנוכחית, נותנת מושג על היקף הבעיות שבהן הן דנות: (א) הערבים בישׁר־אל; תיאור מצבם הכלכלי, החברתי, התרבותי והמדיני (אנ־גלית וצרפתית). (ב) הפליטים הערבים; תדפיס של מאמר יסודי ומוסמך שהופיע בכתב־עת יהודי בארצות־הברית; הוסף גם בתרגום צרפתי. (ג) תקריות הגבול לאורך קו שביתת הנשק עם ירדן; אלפי טפסים על פלון על נושא זה (ד) הפצו בקיץ אשתקד כאשר התרכזה ההתעניינות בנושא זה. (ה) גבר־לות החלוקה; פולמוס עם התעמולה הערבית הטוענת כי ניתן לבסס את השלום באזור על הגבולות שהוצעו ב־1947. (ו) הלאמת תעלת סואץ; הסבר התביעה הישראלית לחופש השיט, לרגל הדיונים הבינלאומיים על עתיד התעלה.

הנושאים המנויים לעיל מעידים כמובן על מועד הופעת החבורות — לפני סוף אוקטובר 1956. מיד עם תחילת מבצע סיני החל לעל של חבורות ההסברה חדשות ומותאמות לצרכי השעה, שכללו חומר על: (ו) הפדאיון, (ז) התוקפנות המצרית, (ח) מפרץ אילת וחופש השיט בו, (ט) רצועת עזה, (י) המס־מכים המצריים שנמצאו בסיני ובעזה.

מאז מבצע סיני בלבד הופצו למעלה מ־140,000 חוברות הסברה. מספר זה מהווה את התפוצה של חומר הסברה שנשלח מהמרכז בירושלים, ואינו כולל את המספרים הגדולים של תפוצת חומר הסברה על־ידי נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, ובמיוחד בארצות־הברית.

למשרד החוץ אף הגיעו דברי תרעומת ופליאה מפי אנשים החושבים את עצמם לבקיאים בשטח ההסברה והעתונות, על כי תביעות מסוימות למען ישראל מושמעות ברמה על־ידי עתונים זרים ואילו דוברי הממשלה מחרישים אותה שעה. לאמתו של דבר יש משום הישג הצלחה כל אימת שהמלאכתנו נעשית על־ידי אחרים. עם זאת אין פירוש הדבר שהעובדה שאחרים מדברים לטובתנו פוטרת את נציג ישראל מלהבהיר את עמדתו בעת הצורך. אך ברור הוא כי אי־אפשר להגוים בהערכת החשיבות שיש לייחס לאימוץ תביעותינו והסברינו על־ידי עורכים חשובים ופרשנים נודעים בחוץ־לארץ. רבים מחשובי המנהיגים הציבוריים בארצות שונות, וכן גדולי העיתונאים ואנשי הרות, מוזהים עם ישראל מתוך הכרה עמוקה וכנה בצדקתה, ברם אין ספק כי בלי שקידה מתמדת על הסברת ענייננו לא היינו מגיעים לאותם ביטויי האהדה והתמיכה שראש הממשלה דיבר עליהם בכנסת, באמרו: „נעשתה... פעולת הסברה נרחבת בכל רחבי תבל... לא רק... בכשרון רב אלא גם בהצלחה רבה... אילו הענינים היו נחתיים עליפי דברי העתונים הגדולים בארצות־הברית, היו הענינים נחתיים לגמרי לפי רצון ממש־לת ישראל“.

ואף־על־פי־כן נפוצה למדי הטענה שהצבעה זו או אחרת בעצרת או"ם או מעשה עיון כלשהו של ממשלה פלונית אינם באים אלא בעטייה של הסברה הישראלית גרועה או לקויה — כאילו הלכנו רוח ציבוריים משתקפים תמיד בהצב־עות. אולם ערכם של הלכנו רוח אלה — וכן ערך ההסברה המבקשת להזינם — אינו מבוטל בשל כך. העוסקים במלאכת ההסברה יכירו ראשונים במגבלותיה התמורות ולא יעלו על דעתם כי בזכות הסברתם בלבד תושג המטרה המדינית. בדיון על עניני ההסברה חשובה מאד האבחנה הקפדנית בין מה שניתן להשיג לבין מה שאין להשיג, אבל אין פירוש הדבר שאנו צריכים לחדול מלהסביר דבר חיוני גם ביודענו שאין להשיגו בקרוב. אם נזכור זאת נצליח לעקור כמה מושגים המשבשים את המחשבה בנושא חשוב זה ובכמה שטחים סמוכים לו, החשובים עוד יותר ממנו.

בהיותנו נתונים בשעת חירום מתקדם מאז הקמת המ־דינה, ובמיוחד במשך השנה הזאת, מחמדים רוב המאמצים בשטח ההסברה, כבשטחים אחרים של חיינו, להשגת המטרות החיוניות המיידיות הניצבות לפני המדינה. בדרך זו מבקשת ההסברה הנעשית בין מעצבי דעת הקהל ובציבור הכללי ברחבי העולם, לסייע לפעולה המדינית — בכל מקום שתנאי המקום מרשים זאת. סיכויי ההצלחה של „מבצעים“ מיוחדים המתחייבים מצרכי השעה עולים לאין ערוך אם קדמה להם עבודת הכנה ממושכת וקשה, שלא הייתה שקרנה כביכול לעניני הרגע הבעורים. דברי הסברה הישראלים על הפשיטות של כנופיות הפדאיון, למשל, המאיימות על ישובי הספר, נתקלים ביתר הבהו אם מקבלי ההסברה שמעו קודם לכן על בעיות קיבוץ הגלויות וקליטת עלייה, על מפעלי הפיתוח וכיבוש השממה, ועל אופייה החברתי של הכפר הישראלי החדש.

כן אין להתעלם מחשיבותם המדינית של קשרי התרבות עם ארצות חוץ. בעזרתם נוצר אקלים של אהדה והערכה, ביחוד בחוגים המשכילים. דעתם של חוגים אלה מהווה באר־צות רבות את הרקע הרוחני שעליו מעובצת המדיניות, גם אם אינם שותפים להכרעות המדיניות השוטפות. מבחינה זו יש משמעות חיונית ניכרת לתערוכות של ציורים ישראלים, לסיוור התיאטרונים והתמורות ולביקוריהם של אנשי מדע ישראליים בחוץ־לארץ. משרד החוץ פעיל בשטח זה על־ידי

עם אחת או שתי מדינות, עדיין אנו רוצים לראות זאת כהפסקה זמנית. עם 12 מתוך 17 המדינות האלה התנהלה במשך שנת 1956 משאומתן מסחרי — אם לכריתת הסכם חדש, ואם לחידושו של הסכם קיים.

הסכמי המסחר הדו-צדדיים הוכיחו את עצמם כמכשיר יעיל מאוד להתחרת היצוא לשווקים, הן של אירופה והן של ארצות רחוקות יותר. בעוד שרק 13.5% מכלל היבוא הישראלי בוצע במסגרת ההסכמים המסחריים (בין הסיבות העיקריות להופעה זו יש למנות את משלוחי השילומים המגיעים לישראל מגרמניה ואת יחסיה הכלכליים המיוחדים של המדינה עם ארצות-הברית), הרי 35% מכלל היצוא בוצע במסגרת ההסכמים. לגבי היצוא התעשייתי מגיע האחוז ל-15.6.

המספרים האלה (שהם האחרונים המסוכמים עד כה) מתייחסים למחצית הראשונה של שנת 1956. בשנה זו ירד במידת-מה חלקו היחסי של היצוא לארצות הקליינג לעומת השנה הקודמת, ואילו במספרים מוחלטים נמשכת העליה שינוי זה הוא חיובי ביסודו, מאחר שהוא תוצאה של עליה ביצוא למדינות בעלות מטבע קשה, הגדולה מן העליה ביצוא לארצות הקליינג. המחלקה הכלכלית של משרד החוץ (הפור) עלת בענין זה בעצה אחת עם משרדי האוצר והמסחר והתעשייה) מתכוונת להתמיד במגמתה להמשיך בהסכמים הקיימים ולהגיע להסכמים דו-צדדיים חדשים עם ארצות נוספות. באותה שעה עוקבת המחלקה אחרי ההסכמים הרב-צדדיים שהחלו לפעול במשך שנת 1956, בעיקר בהשתתפות ארצות אירופה המערבית.

ישראל השתתפה בפעילות בדיוני הוועדה הכלכלית לאירופה מטעם א"ע (E.C.E.), שנתכנסה באפריל ובאוקטובר 1956. כן השתתפו נציגי ישראל במספר ועדות-משנה. המשיח לחת הישראלית נמנתה עם יומי הארגון הבין-אירופי של בנקים מרכזיים. המקיף מוסדות כספיים מרכזיים אלה, הן מן המערב והן מן המזרח. מטרתו של ארגון זה היא לאפשר סילוק חשבונות בין ארצות המדינות הסכמי סילוקין דו-צדדיים.

נוסף לטיפול בהסכמים המסחריים וסחר החוץ, ריכזה המחלקה הכלכלית של משרד החוץ את הטיפול באספקטים הבינלאומיים של התחבורה האווירית והימית ועסקה בהסכמי תעופה, זכויות חניה וכל הבעיות הרבות הקשורות בפעולתן של חברות התחבורה הזרות בישראל. חלק ניכר מבעיות אלה נובע ממצבה המיוחד של המדינה נוכח החרם הערבי, אשר השפעתו העיקרית מורגשת בשטח התחבורה. מאמצים רבים הוקדשו להסברה וארגון פעולות נגד החרם. פעולה נמרצת במסגרת הוועדה הכלכלית לאירופה מטעם האו"ם התעלת הבעיה בוועידת ארגון התעופה הבינלאומי, אשר החקיימה אשתדל בקרקאס, הן רק דוגמות מספר.

לאחר הלאמת תעלת סואץ פעל משרד החוץ בקשר עם התכניות להנחת צינור נפט מאילת. פעולה זו קיבלה תנופה מיוחדת לאחר מבצע סיני, אולם עדיין לא הגיעה השעה לסכמה.

בחדשים האחרונים עומד במרכז עניינה של המחלקה הכלכלית פיתוח קשרים בינלאומיים דרך אילת, ובמיוחד העברת משלוחים (Transshipment) בין אירופה ואס-ריקה בדרך זו, על מנת להוכיח את החשיבות האקסטרנלית של דרך אילת-ארגון התעופה זו לסואץ. היזמה הזאת מצוואה הד בחוגים כלכליים ובחוגי הספנות בארצות שונות, ושימשה רקע חשוב למסע ההסברה המדינית למען חופש השיט

אחדות מן הנציגויות, וכיחוד הגדולות שבהן, אינן מסתפקות בחומר ההסברה הנשלח אליהן מן המוכן עלידי המש"ד בארץ. הן מסיספות לחומר זה ביולטינים ותדפיסים משלהם, הווכים אף הם לתפוצה ניכרת. בארצות-הברית בל-בד הגיע השנה מספר הטפסים של הביולטינים יותר הפור-סומים אשר הופצו עליידי אנשי ההסברה הישראלית — למיליון. ארבע-מאות תחנות רדיו וטלביזיה בארצות שונות של אמריקה הצפונית והדרומית ערכו תכניות מיוחדות על ישראל — רבות מהן מתוך שיתוף פעולה עם נציגי ישראל ועל סמך חומר שהוכן במיוחד לתכניות אלו עליידי נציגים אלה — וזאת נוסף למהאיושבעים התחנות המקיימות תכנית שבועית קבועה על ישראל. גם בשטח הסרטים קיימת פעילות דומה.

אינן מקריות בעובדה כי מרבית הדוגמות הניתנות בסקירה הזאת על מערכת ההסברה נסבות על ארצות-הברית. מחמת חשיבותה המכרעת של מעצמה זו לגבי ישראל רוכזו מיטב המאמצים בפעילות שם. מאחר שהסך הכולל של התקציב הממוצע לפעולות הסברה הוא מוגבל וקבוע, הגענו לתוצאה כי לעומת כל שתי-עשרה לירות המוצאות על הסברה בארצות-הברית, מוצאת רק לירה אחת בכל יתר המדינות בעולם גם יחד. אם שתי-עשרה הלירות שהוצאו בארצות-הברית לא יכלו להבטיח אלא את המינימום ההכרחי ביותר של פעולות — כל וחומר אותה לירה אחת אומללה הצריכה להספיק לפעולה בקרובי תכל כולה.

אי-אפשר לסיים סקירה — ותהא הקצרה והכללית ביר-תר — מבלי להוכיח את שיתוף הפעולה ההדוק עם נציגי העתונות. שום הסברה מדינית אינה יכולה לפעול בלי קשר אמיץ זה. נציגי הסוכנויות הטלגרפיות וסופרי העתונות העולמית היושבים או מבקרים בישראל, אינם פועלים כמוכר בכל צורה שהיא בשירות מנגנון ההסברה הממשלתי הישראלי. אולם דווקא מסירותם הכנה לתפקידם וכשרונותיהם מהווים גורם מרכזי בהבאת „האמת מארץ ישראל" לידיעת העולם. אם כי הטיפול בעתונאים אינו כלול מן הבחינה הארגונית — והתקציבית — בתחום אחריותו של משרד החוץ, הרי פיתוח השירותים העומדים לרשות סופרי החוץ בישראל (העתונות הישראלית מהווה שאלה נפרדת לחלוטין) מעסיק תדירות את משרד החוץ, מתוך הכרה מלאה בחיוניותם.

לסיכום ייאמר: הסברה איננה, מעצם טבעה, כמות קבועה וניתנת למדידה. תמיד אפשר לעשות יותר ממה שעושים וניתן לעשות זאת באופן טוב יותר. אולם במציאות חיי המדינה, תקציב ההסברה — שהשפעתו על היקף הפעולה דינה כמוכר ניכרת מאד — הוא קבוע ומדוד מאד, ואין לתמוה כי ההסברה אינה יכולה לחרוג מעבר לגבולות הנתחמים לה. ייתכן כי מצבה של המדינה מחייב מיבצעים הרבה יותר גדולים בשטח זה, אך כסופו של חשבון אותו מצב גם מכתיב את הגבולות, אף אם הן מתנקמות בנו.

כפי שכבר נרמז במקום אחר בסקירה הזאת, מהווה הפעילות בשטח היחסים הכלכליים עם מדינות זרות אחד מתפקידי של משרד החוץ. ההסכמים המסחריים הראשונים של מדינת ישראל נכרתו כבר בשנה הראשונה לקיומה, ומאז נוספו מדי שנה הסכמים חדשים. במשך שנת 1956 נחתמו שני הסכמים חדשים כאלה — האחד עם בראזיל והאחר עם הלוויסיה — והמספר הכולל של ההסכמים שהם עתה בני תוקף מגיע ל-17. המדינות אשר אתן קשורה ישראל בהסכמים אלה הן: איטליה, איסלנד, בולגריה, בורמה, בראזיל, דנייה, הולנד, הונגריה, הלוויסיה, יוגוסלאביה, יוון, נורבגיה, פולין, פינלנד, רומניה, צרפת ותורכיה. והקשרים שהוסקו

האמיתיים של המחיתות באזור, דהיינו, סירובן של מדינות ערב ובראשן מצרים להכיר בזכות קיומה של ישראל ולחזול מתוקפנות כנגדה, התעוררו לפתע לדעת כי התעלמות מן ביעות הצדק של ישראל מסכנת לא רק את ישראל, אלא פוגעת גם באשיות הסדר הבינלאומי על כל הכרוך בוה. הכי רה זו הלכה ובברה מדי יום ביומו, מדי שבוע בשבוע, מסוף העולם ועד סופו. ראשי מדינות, ממשלות, פארלאמנטים, אנשים גדולים והעיתונות, נעשו קרובים לבעיית בטחונה של ישראל. החלו להבין את משמעות ההסגר על אילת, חסימת התעלה בפני אניותינו ופשיטות הפדאיון מעזה. את השינוי לחיוב בתפיסה הבינלאומית חוללה עמידתו האיתנה של העם ומלאכת ההסברה הדיפלומאטית והציבורית שגורלה עליידי נציגי ישראל ברחבי העולם. ברצוני לציין פה את חלקו המיוחד של שגירנו מר אבא אבן במערכה זו. כן ברצוני להעלות את זכרו של מר מתתיהו הינדס ז"ל, צירנו באורוגוואי, אשר בתוך המערכה כרע תחת עול מסירותו המופת לאה ועבודתו ללא ליאות.

לקראת סוף חודש ינואר ניכרו שהי נטיות ברורות. מצד אחד הנטיה להטיל על ישראל, ולעומת זאת הנטיה למצוא מוצא שיאפשר לישראל להשלים הוצאת כוחותיה, מתוך הנחה שהעולם יתייצב נגד חידוש ההסגר והדמים וכי לא תהא חזרה למצב ששרר לפני מיבצע סיני. ההתנגשות בין שתי נטיות אלה הגיעה לשיאה בסוף ינואר, עת התכנסה העצרת לריון נוסף. לעומת הדרישה האחת והיחידה, שתורה בכל החלטות בחקופה הראשונה, ישל ישראל לפנות את כוחותיה, וכי הדיון בבעייתיה יבוא לאחר מכן, הרי בתקופה השנייה הוכר הצורך להצמיד את פתרון הבעיה לפינוי הפת"רונות — לא היה בהם כדי לספק אותנו, אבל אי־אפשר להתעלם מהשינוי המהפכני שחל ביחסן של מדינות אור"ם לענין.

ב2 בפברואר הצביעו באור"ם על שתי החלטות יחד. יכולנו להתרכז מעתה בהסברת תוכן הפתרון. הרי קודם לכן היינו צריכים להילחם על כך שיש לחפש פתרון כל עוד אנו נמצאים בעמדותינו.

כאשר לא קיבלנו את הצעת העצרת, המשיכה ההתפתחות על שני פסים מקבילים: א) העמקת ההכרה בבעייתנו; ב) פעולותיהם של גורמים לא מבוטלים להוין אותנו עליידי איום בסנקציות.

במהרה נוכחו כולם לדעת שאיום של סנקציות אין בכוחו להשפיע עלינו, והובן כי העם בישראל מוכן לקבל על עצמו כל עול על־מנת להגן על זכויותיו. אז נכנסה ממשלת ארצות הברית לעובי הקורה, כדי לחפש פתרון מעשי. התנהל משא ומתן ממושך ודיפלומטי בינה ובין נציגי ישראל. דרשנו ערובות לחופש השיט במפרץ אילת ובתעלה, ולבטחוננו מפני חידוש הפורענויות ברצועה.

ביחס למפרץ אילת הושג כי ממשלת ארצות הברית הבינה עמדתה בצורה פומבית ברורה ומחייבת בענין השיט במצ"ר הים וגם בתעלה. אמרו דברים על כך הנשיא. מזכיר המדינה ונציג ארצות הברית באור"ם. הם קבעו דעתם שהמפרץ הוא נתיב מים בינלאומי וזכות שמורה לכל אניות לשוט במצרי הים ובמפרץ ללא הפרעה. זכות מחלטת זו תחול גם על אניות ישראל מיד עם פינוינו משרם־אל־שיך ועזה. הם הוסיפו, שאניות אמריקניות ישוטו במפרץ כדי לקבוע זכות השיט, והזמינו מעצמית ימיות אחרות להצטרף לעמדתן לה"לכה ולמעשה. הם הודיעו עמדתם, שעל חיל האור"ם להישאר בשרם־אל־שיך עד שישירו במצרי הים ובמפרץ תנאי שלום

במפרץ אילת. השבוע יוצאים משלוחי הסרניט הראשונים מאירופה לאפריקה דרך ישראל.

אין בכוחנו לעמוד בהודעתי זו בפרוטרוט על כל הבעיה המדינית, הואיל ובזמן האחרון התנהלו על כך דיונים ככנסת. ברצוני לנסות לדון רק בנקודות העיקריות של מאבקנו המדיני שלאחר המיבצע הצבאי של סיני. יצאנו למאבק המדיני הזה מצויידיים: א) בהכרה מוחלטת שמיבצע סיני היה הכרחי על מנת לשמור על קיומנו; ב) בנצחון מפואר של צה"ל; ג) בעמידתו הנהדרת של העם. ולעומת זאת נמצאנו באווירה בינלאומית של אי־הבנה והתעלמות מבעייתנו מצד חלק מן הארץ של העולם ומול התנגדות נמרצת לפעולתנו הצבאית. היה מוטל עלינו לפעול גם תוך מתחיות בינלאומית חיפה ביותר, שנוצרה בעטיה של התגוששות בין הכוחות העולמיים, שאנו עדים לה גם בתוך אזורנו. מי שבא להעריך את התקופה הערכה אמיתית, לא יכול להתעלם משום גורם מן הגורמים האלה.

מטרתנו במלחמתנו המדינית היתה פשוטה, והיא — להשיג לעם ולמדינה: א) בטחון; ב) שיווי זכויות בשטח השיט בתעלה ובמפרץ אילת. המיבצע הצבאי הסיר את האיום המידי לבטחונה של ישראל ושבר את כוח ההתקפה של הרוזן המצרי לזמן מסוים. זה היה הישג ברור ומוחלט. כל ההחלטות שבעולם אין בכוחן לבטל עובדה יסודית זו. לא רק מדינת ישראל שהתחררה מהסכנה המיידית, אלא גם מדינות אחרות באזור שוחררו מאיום וליציבותם הפנימית ומחתיירותיו של הרוזן המצרי. היה עלינו להבטיח שלא תהיה עוד אפשרות של פעולת פדאיון מעזה ושל אניותינו תהיה דרך חפשיה.

כפי שצינתי, לא נתקבלה פעולתנו באהדה ולא היתה הבנה או רצון להבנה למניעים שהכריחו אותנו לפעול. כן לא היתה נכונות לפתרון הבעיות כל זמן שאנו עומדים במקומת שכבשו עליידי פעולתנו הצבאית. ניתן לחלק את תקופת מאבקנו המדיני לשלושה שלבים: הראשון, מראשית נובמבר 1956 עד בערך מחצית דצמבר 1956; השני, מחצית דצמבר 1956 עד 1956 עד סוף ינואר 1957; השלישי, מראשית פברואר עד ראשית מארס 1957.

בשלב הראשון עמדה ישראל בפני מטר של ביקורת והאשמות על תוקפנות, כביכול, בוויכוחים בעצרת נהגלתה אי־הבנה טראגית לגבי המניעים האמיתיים למיבצע סיני. היתה התעלמות מצערת מגורמי התוקפנות וההסתה המצריים ומאיום המידי מהתעצמותה הכבירה של מצרים בנושק ציבי, מתכונות ההתקפה המצריות, והמהברית הצבאית המשולשת בין מצרים, ירדן וסוריה, שנחתמה ב23 באוקטובר 1956. יחס זה של התעלמות הוחרף החרפה קיצונית עקב המתחיות הבינלאומית. נציגי מדינות רבות התבטאו כאילו עמדה האנושות על סף מלחמת עולם. בתקופה זו החילנו בהוצאת כוחותינו תוך משאומן ממושך עם המזכיר הכללי של האור"ם, ותוך תביעה בלתי־פוסקת ליצירת נסיבות שיהיה בהן כדי למנוע את חידוש ההסגר ואת טיור הדמים נגד ישראל.

עם גבור ההכרה וההבנה בעולם, שישאל לא יצאה למיבצע סיני לשם כיבוש שטחים, אלא לשם הבטחת בטחונה וזכויותיה המוצדקות, החלה כף המאזניים לנטות לטובתנו. ניכרו הרהורי חרטה על שהאור"ם והמעצמות התעלמו במשך שמונה שנים רצופות מהפגיעות בבטחונה של ישראל ובשלום המזרח התיכון, על מידת איפה ואיפה שבה נהג האור"ם גוף הבינלאומי. בסעם הראשונה מיה שמונה שנים העלתה שאלת בטחונה של ישראל כבעיה מרכזית של המדיניות הבינלאומית. אלה שבמשך שנים תבעו מהם להכיר בשרשים

שר החוץ הצרפתי בפארלאמנט. על-ידי זה שהודענו לממשלת ארצות-הברית את תוכן הודעתנו, קיבלה הממשלה האמריקנית על עצמה אחריות מוסרית לגבי הגשתה. ידענו שארצות-הברית היא רק אחת מחברות אר"ם ושהביצוע לגבי עזה יהיה בידי מנגנון אר"ם, אולם גם ידענו ואנו יודעים את מידת ההשפעה הכבירה הנודעת לעמדתה. לא אוכל שלא להביע את האכזבה העמוקה מהרושם שנוצר כי ממשלת ארצות-הברית לא השתמשה כנראה במלוא השפעתה על-מנת למנוע הידרדרות בענין המצב בעזה, מצב העומד בניגוד למה שצריך היה לקרות לפי מה שהובן בינינו. נכון שעד הרגע האחרון נשארו בינינו חילוקי דעות בשאלה המשפטית, אבל לא היו כל חילוקי דעות בנוגע למצב דה-פקטו שהיה צריך להיווצר ברצועה.

אחרי הודעתנו בעצרת קמו נציגים של חמש-עשרה מדינות ותמכו בצורה זו או אחרת בעמדתנו, בהגישם הדגשה מיוחדת את תמיכתם בשאלת השיט החפשי במפרץ ובתעלה.

לא יכול היה להיות ספק בידי המזכיר הכללי ביחס לרצונה של העצרת. נוכחותו בעצרת ושתיקתו היו הודאה, שהוא מקבל על עצמו את הביצוע. לגנר עיני העצרת היתה גם הודעתו של המזכיר הכללי 22 בפברואר, אלא פורטו התפקידים שאו"ם יטול על עצמו עם פינוי כוחות ישראל מהרצועה. בהפקירו את עמדתו ברצועה נטל על עצמו מנגנון אר"ם אחריות כבדה ביותר לשלום באזור. נוצר מצב חמור ביותר.

עדיין מוקדם להעריך הערכה ממצה את המערכה המדינית שהתנהלה במשך חמישה חודשים מאז נובמבר 1956 ועדיין מוסיפה להתנהל. אין אנו חיים באיבוד, אלא באזור רגיש, שדרכו עוברים חוטי אינטרסים עולמיים ואשר השומת הלב נתונה לו מדי יום ביומו. המערכה על בטחוננו ועל זכויותינו אינה מתנהלת בחלל ריק, אלא בתוך מציאות אור-רית ובינלאומית מסוימת. החלטנו על הפינני על סמך שלוש עובדות יסודיות: הראשונה, שאנו שומרים לעצמנו זכות להגנה עצמית ולחופש פעולה הן לגבי המצרים והן לגבי עזה; הזכות הזאת הוכרה על-ידי כמה עמים גדולים. השנייה, כי ארצות-הברית ואתן מדינות רבות קיבלו על עצמן אחריות מוסרית שלא יחזור מצב הפורעניות וההסגר לקדמותה, וישתמשו בזכותן השיט אניות במפרץ אילת. השלישית, כי בעיית בטחוננו ושלומה של ישראל לטווח ארוך הוכרה כבעיה מצפונתית של הקהילה הבינלאומית.

חברי הכנסת. ברצוני להציע לא לזלזל בהישגים שהושגו, וכי על אף האכזבות לא יפול רוחנו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. בדרךנו המדינית היו תמיד עליות ומורדות, וכבר עבר כן גם עכשיו תלוי הרבה מאד בעובדות שניצור כמו ידענו, כגון בהכשרת אילת לשמש נמל בעל חשיבות עולמית, וכדומה. יש לזכור את מעמדנו לפני מיבעיני סניג, את הסכנה האיומה שריחפה עלינו ואת המבוי הסתום בו נמצאנו מבחינה מדינית. חל שינוי יסודי, ועלינו לדעת להעריך ולפתח כל האפשרויות הנובעות ממנו. תהליך פיתוח השיט במפרץ ובנין אילת נמצא בראשית צעדיו, ועלינו להתמסר בכל כוחנו להחשט תהליך זה, כי בנפשנו הדבר. כן נצטרך לעמוד על זכותנו לשיט חפשי בתעלת סואץ ולהפעילה הלכה למעשה.

לאלה שקיבלו עליהם אחריות מוסרית ברצוננו לומר שהפרת אמון תפגע לא רק בנו, אלא גם ביסודות הסדר והאמון הבינלאומי. אנו מצפים לצעדים מתאימים מצד האר"ם והמדינות החברות בו נגד עמידתו העיקשת של הרוזן המצרי

המתאימים לנתיב מים בינלאומי. הם אישרו כמרכן בצורה ברורה את עמדתם לגבי זכות השיט לאניות ישראל בתעלת סואץ.

ביחס לעזה היה המצב הרבה יותר מסובך ואף נראה ללא פתרון. הקושי ובע מדבקותן של האומות בהסכם שבי"ת הנשק, על אף העובדה שחולל ורוקן מכל תוכן במשך שנים על-ידי מצרים. אני מציינת זאת, מפני שהמאבק התנהל במידה רבה סביב הנקודה הזאת, הממלאת עדיין תפקיד.

טענו שיש לראות את שורש הרע בעמדת הלוחמות של מצרים, וזאת יש להסל ויש להכיר בכך שזהו הגורם המסכן את השלום, ויש להשאיר בידינו את העמדות שבהן השתמשה מצרים כבסיסים לתוקפנות. זכור זה התייחס בעיקר לעזה, אך כמעט הכל סברו שיש להיאחז אחיה משפטית פורמאליסטית בהסכם שביתת הנשק (על אף ידיעתם שמצרים תובעת לעצמה זכויות הנובעות מההסכם וגם זכות לוחמות) כבאזיה קמיע העלול למוע הרעת המצב.

אני מודה, שלמרות ההסברה המקיפה שנעשתה, לא הצלחנו להתגבר על הגישה הזאת אפילו אצל אלה שתמכו בנו מתוך הבנה וידידות. אנו דרשנו פתרון, ואר"ם רצה להטיל בנו טלאים, מתוך תקווה שאולי ישנה המצב לטובה. וכך, בעוד שלגבי אילת והמפרץ התקרבו לנוצא משביע רצון, הרי בענין עזה עמדנו במבוי סתום. אז הגיעו לושינגטון ראש הממשלה ושר החוץ של צרפת, והגיעו עם ארצות-הברית להצעה מוסכמת לפתרון שתי הבעיות גם יחד.

ברצוני לאשר פה בהחלט את אשר אמר שר החוץ הצרפתי פתי בפארלאמנט לפני ימים אחדים, שלא היה לחץ צרפתי עלינו לקבל את ההצעה. ראינו בהשתתפות הצרפתית בחיפוש פתרון — פעולה ידידותית נוספת מצד מעצמה שבמשך חודשים ארוכים ומכריעים עמדה לצדנו כנאמנות ובידידות וגילתה הבנה יסודית למצבנו ולמצב באזור. ידענו שצרפת שוחזרת טובתנו, ופעולתה פורשה גם בעולם כצעד לחיזוק עמדת ישראל.

בעוד המערכה המדינית מגיעה לשיאה, החלו ידידים ברחבי העולם ובעתונות אהודת לתבוע מישראל לתת לארצות-הברית ולאר"ם ההזדמנות לעמוד במבחן המוסרי שביקשו לקבל על עצמם, שיתייצבו במלוא השפעתם נגד החזרת המצב לקדמותו. במערכות מדיניות חובה לדעת לכוון את השעה ולהבחין בשינויים במהלכים המדיניים. עלינו היה לבחור בין המשכת המאבק מתוך בדידות ושינוי חמור לרעתנו בדעת הקהל, לבין קבלת הדין תוך סיכוי ניכר לשיפור מצבה הבטחוני והכלכלי של ישראל על רקע הבנה ואהדה עולמית. עמדנו לפני הברירה של עמידה נוספת בשרים-אל-שיך, תוך הבטחת חופש השיט על-ידי כוחותינו, אולם ללא סיכויים לפתוח שיט בינלאומי ולהפיקת אילת למעשה לנמל בעל ממדים בינלאומיים — לבין פינוי השטח, תוך סיכוי שנתב מים בינלאומי זה ייהפך למעשה לעורק חיים לכלכלתנו על-ידי השימוש בו מצד אניות המעצמות הימיות, על כל הצפוי מזה לפיתוח אילת והנגב.

חמורה במיוחד היתה החלטתה על עזה. וגם כאן בחרנו בלב מאד קשה בפינוי ומסירת מקומנו לאר"ם.

עלי להודיע בבהירות המאכסמאלית, כי הודעתנו בעצרת ב' במאראס, בה מסרנו על פינוי כוחותינו מהמצרים ומעזה, ואיך רואים אנו את המצב שיווצר אחרי הפינוי — לא היתה בה מלה שלא היתה ידועה לממשלות של ארצות-הברית וצרפת ושלא היה הסכם לגביה מצדן. הדבר בא לידי ביטוי בהודעתנו של נציג צרפת באר"ם, מר ז'ורז' פיקו, ובדבריו של

באותו יום אמר ראש הממשלה ושר הבטחון, כי יחד עם ההסכם נפחו נשמתם קווי שביתת-הנשק בינינו ובין מצרים. זו היתה ההצהרה. ומה היא המציאות? איני יודע מה קרה לנשמה, אבל קווי שביתת-הנשק בדרום חזרו לקדמותם.

8 ב' בנובמבר 1956, לאחר הבהלה, לאחר התחייבות הנסיגה, אמר ראש הממשלה ושר הבטחון לחיילי ישראל, כי אחת המטרות של מבצע סיני יהיה שחרור חלק מן המולדת שנתפס עליידי הפולש. זו היתה ההצהרה. ומהי המציאות? אותו חלק של המולדת ששחרר בידי צבא ישראל מידי הפולש, היום הונף מעליו דגלו של הפולש, של האויב המצרי.

פעמים לאין ספור אמר שונא ההצהרות מספר א' לכתב-חן: לא נסכים בשום אופן כי כוח האו"ם יכנס לעזה, ובהסכם ברה הוא הוסיף ואמר, שכוח האו"ם בעזה יהיה גרוע משלטון המצרים בה. אלו היו ההצהרות. ומהי המציאות? היה עלינו לבחור לפי דעתו בין שתי רעות, אנחנו בחרנו בשלישית, זאת אומרת, בשתייהן גם יחד: יש גם כוח או"ם בעזה וגם שלטון המצרים בעזה.

השכם והערב במשך חמישה חדשים שמענו את ההצהרה הבאה: המצרים לעולם לא ישובו לעזה. לעולם לא ישובו. אנחנו לא ניתן להם לשוב. זו היתה ההצהרה. ומהו המצריאות? — המצרים בעזה. אבל כאשר המצרים חזרו לעזה, אמר שונא ההצהרות: הרי אני אמרתי לכם שהם עולמים לשוב.

לאחר כל אלה, רבותי חברי הממשלה וחברי הכנסת, ללא הבלל סיעה, לא את תתמהו ששום גורם מדיני בעולם אינו מתייחס ברצינות כל שהיא ללאו"ם או להניס שלכם, ושימו אל ליבותיכם. אתם אמרתם בחודש האחרון: בניצנה לא נכניס את כוח האו"ם בשום אופן. ואף-על-פי-כן, — הלא דבר הוא — אומר מוכיר המדינה של ארצות-הברית: בניצנה צריך לעמוד כוח האו"ם. אומר מוכיר ארגון האומות הנאורות: כוח האו"ם יש להציבו משני עברי קווי שביתת-הנשק. וחוששני שבברמודה הסכימו בנייהם נשיא ארצות-הברית וראש ממשלת בריטניה לחתוך במשותף על ישראל שתסכים להצבת כוח האו"ם מעברה היא של קווי שביתת-הנשק.

למה? — כי בהודעה הרשמית אחרי סיום הדיונים בכ"ר מודה נאמר, ששתי הממשלות תובעות את קיומן של החלטות האומות המאוחדות ביחס לעזה וביחס לשרם-א-שיך במלואן — החלטות העצרת שנתקבלו על יסוד הדין-וחשבון של המוכיר הכללי מיום 23 בפברואר. בדין-וחשבון ההוא של המוכיר הכללי של או"ם כתוב במפורש שכוח האו"ם צריך להיות מוצב משני עברי קווי שביתת-הנשק, At least in Nitzana, לפחות בניצנה.

ודאי, הבעיה של הצבת כוח האו"ם בניצנה היא בעיה חמורה ביותר: אני חושש כי בנפש קיומה של המדינה היא. בעצם יש דברים שאין צורך להסבירם: תילים זרים על ארמי, תנו, אדמה שעליה חלה ריבונות ישראל לא רק להלכה אלא גם למעשה, זה מספיק כדי להגיד לאו ללא סייג ולתמיד. אף-על-פי-כן, אל לנו להתעלם מתופעות נוספות הקשורות בבעיה זו.

יש מזימה ישנה נושנה של מצרים, וביחוד של רודנה, לקרוע חלק מהנגב מעל ישראל כדי להשיג גשר יבשתי בין מצרים לבין שטח הכיבוש של ארץ ישראל הקרוי ממלכת ירדן. היה זמן שמוכיר המדינה של ארצות-הברית תמך בדרך רישה הזאת של מצרים, והוא הביא הצעות שונות לפני ממשלת ישראל: לקבוע דרך מעבר, לקבוע דרך מעל לדרך

ביחס לקיום מצב מלחמה נגדנו, עמידה המחריפה את המתיחות ומאיימת להחזיר את האזור לתוהו ובוהו. אין בהצעות תפלות להצבת חיל האו"ם בצדנו — הצעות שהכרזנו ביחס אליהן ברורות שלא נקבלן — אלא התחמקות משרש הבעיה, והיא התנהגותה הנפשעת של ממשלת מצרים, המבקשת להשיג תמך באו"ם כמגן שמאחוריו תוכל להמשיך במעשיה הבלתי-חוקיים ובהפרתה את מגילת האו"ם והחלטות מועצת הבטחון. אנו מבינים שלפי בקשתנו הציג המוכיר הכללי של האו"ם לממשלת מצרים את השאלה הברורה: אם ממשיכה היא במצב המלחמה נגד ישראל אם לא. טרם הגיעה לידנו תשובת המוכיר הכללי, אולם אל חדלו ההכרזות הפומביות המלחמה תיות מצד ממשלת מצרים ועל העולם להסיק המסקנות מכך.

את המערכה שניהלנו ואשר אנו מוסיפים לנהל יש לר"א אות במקשור הרחב של מאבקנו מאז קיום המדינה — לקר בוך גלויותינו, לביצור מעמדנו הבטחוני כנגד האיום להכחיד דנו, לפיתוח כלכלתנו ולייצוב מעמדנו המדיני. על אף האכזבות החמורות יא זה בלתי-מציאותי שלא להכיר ושלא לברך על ההישגים שהושגו ואלו חדלו ההכרזות שנפתחו. נכוננו לנו מאבקים חמורים נוספים, ואיש אינו יכול לגבא התפתחויות. אולם אם נקדם פני העתיד באותה מסירות ואחדות בהן נתלצו חיילינו למערכה הצבאית ובהן עמד העם כולו כמע"ר כה המדינית, הרי יוסיפו ההזדהות עמנו העם היהודי והידיים רחבי העולם שרכשנו לנו בתוך מיבצע אירי זה — ונצא מן המיצר למרחב.

היו"ר י. שמרינצק:

אנו עוברים לדיון על תקציב משרד ראש הממשלה ועל תקציב משרד החוץ. דשות-הדיבור לחבר-הכנסת בגין.

מנחם בגין (תנועת החירות):

האם הממשלה, אדוני היושב-ראש, לא רק בחלקה אלא בשלמותה, החלה מוסרת לעצמה דין-וחשבון מהיקף האסון ועומקו, שהיא המיטה על האומה עליידי מעל הנטישה? ודאי, מעשה הפקרה של חלק מישוחרר מן המולדת הוא עצמו זועק השמימה. אולם גם תוצאות לואי לו, אחת התוצאות היא מדינית, בלתי-נמנעת, קבועה: איש בעולם לא יאמין עוד ללאו או להן של הממשלה הזאת. ואין תימה.

במשך ארבעת החדשים האחרונים נמסרו בשם הממשלה, ואם מותר לי כך להתבטא, על דעתה ובהסכמתה, עליידי ראשה, שונא הצהרות מספר א' בישראל, הצהרות מוחלטות שאביאן היום לתשומת-לב הבית, וכל אחת מהן אעמיד מול המציאות, וישפטו חברי הכנסת, יידינו ויריבי כאחד.

ביום 5 בנובמבר 1956 הצהיר ראש הממשלה ושר הבטחון באוני חיילי ישראל: "יוטבת המכונה טיראן, שהיתה עוד לפני 1,400 שנה מדינה עברית עצמאית, חזרה להיות חלק ממלכות ישראל השלישית". על הצהרה זו חזר שונא ההצרות מספר א' ב'7 בנובמבר בכנסת. זו היתה ההצהרה. ומה היא המציאות? אחרי ארבעה חדשים חזרה, יוטבת, המכונה טיראן, שהיתה לחלק ממלכות ישראל השלישית, להיות חלק ממדינת מצרים או ממלכות סעוד. 1,400 שנה מצד אחד וארבעה חדשים מצד שני — זוהי ראייה היסטורית בלתי-מצויה.

ב'7 בנובמבר בכנסת אמר שונא ההצהרות מספר א': "הסכם שביתת-הנשק עם מצרים מת ונקבר ולא יקום לתחייה". זאת היתה ההצהרה; ומהי המציאות? כעבור חמישה חודשים יצא הסכם שביתת-הנשק עם מצרים מן הקבר וחי, והוא מהלך עלינו את אימי המקשים בנחל עזה, בנירים ובכיסופים.

מנחם בגין (תנועת החירות) :

בודאי, שאלת — שב בבקשה, עכשיו אני אשיב. זה נימוס פארלאמנטארי לקום, לשאול שאלה ולקבל תשובה.

האם רק בפרוטוקול אחד יכול אני להוכיח זאת? חברי הכנסת ארגוב, הצדה היא שהמנהיג שלך שוכח את נאומי ואתה יחד עמו, ואילו אני זוכר אותם, ובכן, חברי הכנסת ארגוב, אני מזמין אותך לקרוא את "דברי הכנסת" במשך שמונה השנים האחרונות עד למבצע סיני, ותיווכח שראש הממשלה או כל מי שדיבר בשם הממשלה אמרו כי אין אנו רוצים אלא מה שיש ביננו, אף לא שעל אחד של אדמה, "אדמת זרים", מעבר לקווי שביתת-הנשק. הנה תידוש בש" בילך? אך זה מספיק ואני חייב לשוב לנושא.

זה היה הלחץ בהא הידיעה. אתם הודיתם מראש שזו אדמת זרים ואין לנו זכות עליה. עכשיו, אם לאחר מעשה אתם אומרים שוב, "איננו רוצים בהתפשטות", — ירושלים זו התפשטות? וזכרון זו התפשטות? עזה זו התפשטות? — לא יאמינו לכם. כי אתם סיפחתם, בהבל פיהכם, את יושבת המכונה טיראן מיד לאחר שצבא ישראל שחרר אותה. אתם הודעתם על עזה שהיא חלק של אדמתנו, של מולדתנו, ואתם רוצים למחוק זאת מזכרון העמים? אתם תטענו נגד "התפשטות", ושרק הקיצונים בלבד רוצים ב"התפשטות" — תשימו את עצמכם למשל ולשנייה בעיני העמים.

אולם הענין הוא לא רק מוסרי היסטורי, הוא גם ענין מדיני וצבאי רציני. כבר היום הבטחתם אפשרות של פעולה צבאית חדשה בעזה. אתם בטוחים שלא יהיה צורך בפעולה צבאית בשטח אחר, ביחוד לאחר שהסעודים, הסורים והמצרים מצטרפים לצבא הזר, המחזיק בכיבושו את השטח המזרחי של ארץ מולדתנו? אנו מעולם לא הצענו לעשות מבצע שחרור בכל שעה, אלא בשעת כושר. כמה זמן לגלגתם על המושג הזה של "שעת כושר"? אולם עתה הכנסתם אותו למילון המדיני, כמו שהוכיח ראש הממשלה לפני שבועיים בכנסת.

כלום לא תגיע "שעת כושר" למעשי שחרור, ואתם תכ" שירו אותם כמו שהכשרתם את מבצע השחרור בדרום, לאמור — "אדמת זרים"? ואם צבא ישראל יצא למבצע צבאי, בין מתוך התגוננות קלאסית ובין מתוך יזמה שאף היא מבחינה מוסרית הגנה בתנאים אלה, שוב תעמדו לפני לחץ — כי אתם אמתם שזו אדמת זרים.

אנו מציעים, אם בכלל כדאי להציע לפניכם משהו מלבד שתפטרו, — שלא עוד תשמיעו את המונח האווילי הזה: "התפשטות". שימו אל לבכם ששאיננו, הבינו שלא יאמינו לכם, גם ללאו הלאו לא יתייחסו ברצינות, הסיקו את המסקנה ממצבנו ואמרו את האמת הפשוטה-הגלויה: קווי שביתת-הנשק אינם גבולות של מדינת ישראל. כך אמרו! את כל העולם כולו יבין. מדינות ערב אומרות שקווי שביתת-הנשק בכלל לא יהיו קיימים כי הם ייעלמו יחד עם מדינת ישראל ועמה. אנו איננו אומרים כזאת כלפיהם. באמת איננו רוצים אדמת זרים, אלא אדמת ארץ ישראל, אדמת המולדת, שחלק ממנה היה בידינו עוד לפני ייסוד מדינת ישראל. קווי שביתת-הנשק אינם גבולות, ואנו משאירים לעצמנו את כל הזכויות על ארץ ישראל, ובבוא היום, אם יהיה מבצע צבאי כזה או כזה, תסתמך מדינת ישראל על היסוד העיקרי הזה: זכות, לא כות. כובשים ונסוגים, אם אין מאחורי המסע הצבאי הזכות; אתם התכחשתם ליכות, ומפני כך, בין השאר, נכנעתם והפרכתם.

אני רוצה לעבור, ברשות היושבי-ראש, לכביה של מפרץ אילת וחופש השיט בו. שמעתי את הגברת שרת החוץ, בנייר יורקי, היא עמדה על בלם האומות המאוחדות, הצהירה בשם

הקרדינל באנגליה-אמריקנית High-Way; ואולי לקבוע דרך פעל לדרך מעל לדרך, הקרדינל באנגליה-אמריקנית: Sky-Way. אבל העיקר דרך. גשר יבשתי. ואנחנו משוכנעים, כי הנסיון להכניס את כוח האו"ם לניצנה הוא הצעד הראשון — הכל מתוכנן בקהיר ובבירות אחרות, צעד אחר צעד, שלב אחר שלב, — זהו הצעד הראשון לקרוע חלק מן הנגב מעל שליטת ישראל, כדי להשיג את הקשר הישיר עם המזרח הערבי.

בלאו הכי, כתוצאה מביטול ההסכם בין הממלכה המאוחדת לבין מה שקרוי ירדן השתלט נאצר במידה רבה על שטח הכיבוש של ארץ אבותינו ממזרח לקווי שביתת-הנשק, אבל אילו היה מצליח ליצור את הקשר היבשתי, היה כל השטח הזה, לו ניתן לו, כולו בידינו.

זה המימיה הראשונה. יש מיימה שניה. ניצנה היא אזור הקרוי מפרוז. אבל אין זה האזור המפרוז היחיד. יש אזור מפרוז בצפון, יש למעשה גם אזורים מפרוזים קטנים יותר בין ירושלים העתיקה ובין ירושלים החדשה, אם נכנס כוח האו"ם לניצנה, זהו התקדים בה"א הידיעה, או ללחץ של הכנסת כוח האו"ם או להכנסתו לאזורים מפרוזים אחרים. התוצאה יהיה שמדינת ישראל יהיה מוקפת מובלעות ובהן חיילים זרים, ולמעשה סימן שאלה גדול ואפל היה מרחף מעל עצמאותה ועצם קיומה של המדינה העברית.

אנחנו שומעים מפי הממשלה: לא, לא נכניס את כוח האו"ם לניצנה. יותר מזה, אנחנו שומעים: בשום אופן לא נכניס את כוח האו"ם לניצנה. ואני חייב להודות, כאורח ישראל, שכאשר אני שומע את ממשלת ישראל, הכנונה והאמיצה, אומרת "בשום אופן לא", רעד עובר בעצמותי ואין להתפלל. כי אם ממשלה אומרת עשר פעמים בשום אופן לא, והלאו שלה בסופו של דבר היה להן, אין היא יכולה בשום אופן לצפות שהצהרה האומרת "בשום אופן לא" — תתקבל ברצינות.

לכן אל תתמהו שאף-על-פי שכבר אמרתם עשר פעמים ביחס לניצנה: בשום אופן לא, אומרים הגורמים הלוחצים שהם מקווים כי גם הלאו הזה שלכם יהיה להן, הכניעה היא המומינה לחץ נוסף.

גם ללאו השני לא יאמינו עוד. האם באמת מניחים אתם שכל העולם מורכב מכסילים והשכל שניתן לאנוש על-ידי הבורא התרכז במוחותיכם? לאחר מבצע סיני קראתם לעזה: חלק משוחרר של המולדת. לא אנחנו, הקיצונים כביכול, אמרנו זאת, אתם כביכול המתונים, אמרתם זאת. אם המתונים אומרים מה שאמרו הקיצונים, הרי אחת משתיים אלה: או שהקיצונים היו מתונים או שהמתונים היו לקיצוניים.

אך בודאי ניצבת השאלה: מי צדק? אנו הזהרנוכם, לא עכשיו, אלא שנים רבות לפני מבצע סיני; אל תעלו את המונח האווילי הזה של התפשטות, אכספאנסיה בלעז, על פשרותיכם; אל תגידו ואל תודיעו שאין אנו רוצים אף באינטש אחד של "אדמת זרים" מעבר לקווי שביתת-הנשק. כי אולי יבוא יום ואתם תיאלצו לא להבליג, אף לא להסתפק במבצעי תגמול, אלא לעשות מבצע שחרור — מונח שכל-כך הרביעם ללגלג עליו, — כי הרי אתם הודיתם שאלו אדמות זרים. ביחס לעזה היה זה הטיעון העיקרי של כל הממשלות שלחצו עליכם להיסוג.

מאיר ארגוב (מסא"י) :

אתה מוכן להוכיח באיזה פרוטוקול כתוב שאיש מן הממשלה אמר על עזה או על כל שטח אחר של ישראל הקודמת שזו אדמת זרים?

בפעם הראשונה, אחריו מר דאלס, אולי להיפך, ואתם אחריהם, ולא בדקתם, כי לוא הייתם בודקים, יעולם לא הייתם משתמשים במלה זאת.

אבל אין זה עדיין סוף פסוק. כי על-פי המשפט הביני-לאומי, אמנם לא לפי חוקים מקובלים אלא לפי עקרונות שעליהם גדולי המומחים סומכים ידם — אני מתכוון למחקר הרווארד — נקבע כי „מדינה רשאית להטיל מרות על ספינת מדינה אחרת הנמצאת במימיה הטריטוריאליים שלא למטרות המעבר בתוס'לב, באותה המידה כמו על ספינה שבנמל". פירוש הדבר, שאם אנחנו בעצמנו תבענו את הזכות למעבר בתוס'לב, נתנו למישהו את הזכות לקבוע, שאולי אין זה מעבר בתוס'לב, כמו בנמל. זהו המשפט הבינלאומי. ומי יקבע זאת?

לו אפשר היה להניח שכוח האו"ם יהיה מוצב בשארם-אל-שייך דור, דורות, הייתם יכולים לטעון — אף זאת אולי היתה אשליה — שכוח האו"ם אמנם יקבעו יעלה על הסיפון, יבדוק ולא יפלה לרעה את ספינות ישראל. אבל אתם יודעים שכוח האו"ם לא יהיה שם זמן רב. אין איש יכול לומר כמה זמן. הוא יהיה בוודאי לא זמן רב.

לאחר שכוח האו"ם יצא משם, או לאחר שייתוסף עליו הכוח המצרי או הכוח הסעודי, תהיה להם — על-פי הצעתכם שלכם — הזכות לקבוע אם מעבר של ספינותינו הוא בתוס'לב או לא בתוס'לב. פירוש הדבר — זכות החיפוש. וכאשר תהיה זכות החיפוש, אז תזכרו את התקדים של „בתגלים".

הוא תקדים מעניין מאד. הרי המצרים כל הזמן טענו שהם לא יתנו מעבר לשייך עברי בתעלת סואץ. בכל זאת, כאשר נתפסה „בתגלים" בכניסה הדרומית לתעלת סואץ, לא אמרו המצרים: אנחנו איננו מעבירים אותה משום שהיא ישר-אליה; הם אמרו: אנחנו איננו מעבירים אותה משום שקבעו שמן הספינה רצו להרוג דיגינים והחוקיקו נשק.

אין זה מקרה. האם אחרי כל אלה תוכלו לערוב, כאשר המצרים כבר יהיו בשארם-אל-שייך, לאור הצהרותיכם אתם, לאור המשפט הבינלאומי, ספירת משטרה — לאו דווקא תותחים — לא לגיע לספינת ישראל, לא תבקש ממנה לעצור — אלה מים טריטוריאליים, ובמים טריטוריאליים יש זכות מעבר בתוס'לב, אבל צריך לקבוע אם זה בתוס'לב — ושהמשטרה המצרית לא תטען ביחס לספינה זו או אחרת מה שטענה ביחס „בתגלים"? ואז תטענו ותסתמכו על סעיף 51 של מגילת האו"ם? ללעג ולקלס תהיה הטענה הזאת. כי אתם הכרתם מכללא שיש להם זכות חיפוש. מים טריטוריאליים!

הרי אתם, לא רק עליידי הוצאת צבא ישראל משארם-אל-שייך, אלא גם עליידי הצהרתכם שלכם הפקרתם את חופש השיט שלנו במצרי אילת. חופש השיט איננו ענין לספינה אחת או שתיים, לא לחודש ולא לחודשיים; זהו אחד הדברים החשובים ביותר לעתידה של מדינת ישראל. חופש צריך להתקיים דורות, בלי הפסק.

והבעיה איננה של אניה דנית, או אמריקנית; הבעיה היא של אניותינו, אניות המניפות דגל עברי. ואתם בעצמכם הפקרתם את הזכות, שאיננה ניתנת לערעור, לספינותינו. לעבור בלי הפרעה בנתיב מים בינלאומי.

הן ביחס לעיזה והן ביחס למפרץ אילת, אתם טוענים שתשתמשו בסעיף 51 של מגילת האו"ם. מתי נתגלה הוא לכם? כמה שנים הוא היה חרות על מגילת או"ם? למה לא אמרתם, נניח, שלושה שבועות לפני מבצע סיני — לא שתעשו את מבצע סיני, אלא שיש לנו זכות להגנה עצמית

ממשלת ישראל לאמור: עתה יש ביכלתה של ממשלתי להודיע על נסיגה לחלוטין מעזה. זה היה יום שישי שחור בתולדות ישראל. הגברת שרת החוץ אולי אפילו לא ידעה שבאמרה את המלים האלו לא רק התכחשה לקרבנות ולזכות היסטורית נצחית, לא מלפני ארבעה חודשים אלא 4,000 שנה; היא גם הפרה את הצהרת האמונים שלה שהיא מסרה בתור שרת חוץ מעל כמה זמן. יחד עם ההצהרה הזאת הודיעה שרת החוץ הכנסת וביום השישי ההוא עדיין היתה החלטת הכנסת שלפיה תחזיק ישראל בעזה. החלטה היא לא שונתה ביום השישי ההוא. ואף-על-פי-כן הודיעה שרת החוץ: יש ביכלתה של ממשלת ישראל למסור על נסיגה מוחלטת מעזה. אי לאוניים ששמעו זאת. יחד עם ההצהרה הזאת הודיעה שרת החוץ אולי שלושה, ארבע או חמש פעמים, — לא אזכור — שאנו שומרים לעצמנו את הזכות של מעבר חפשי בתוס'לב במצרי טיראן ובמצרי אילת. לא יכולנו להבין איך הממשלה הזאת נפלה, נלכדה בפת שמישהו טמן לרגליה. מעבר חפשי בתוס'לב — הרי זה תרתי דסתרי. מעבר חפשי ובתוס'לב סותר לחלוטין את האופי הבינלאומי של נתיב מים. אביא הוכחות לכך.

בסעיף הראשון של אמנת קושטא משנת 1888 — על תעלת סואץ נאמר: התעלה של סואץ תהיה תמיד חפשית ופתוחה בזמן מלחמה כבימי שלום לכל אניות מסחר או מלחמה ללא הבדל דגל. היש באמנה מושג של מעבר בתוס'לב, innocent passage? — לא, אין.

יש אמנת מונטרה משנת 1936 — שהמירה את הסכם לוזאן על המעבר בכוספורוס, בים השיש ובדארדנלים, ושם נאמר: הצדדים החותמים מכירים ומאשרים את עקרון המעבר והשיט הימי במצרי ים. היש באמנה הזאת מושג של מעבר חפשי ובתוס'לב? — לא, אין.

יש שתי אמנות, לא בינלאומיות, מיוחדות, ביחס לתעלת סאנאמה: האחת — חוזה הריפנספוט משנת 1901 שנחתם בין ארצות-הברית ובין בריטניה, והשני — משנת 1903 שנחתם בין ארצות-הברית ובין סאנאמה עצמה — חוזה הירואילה. מה נאמר בחוזה אלה ביחס לתעלת סאנאמה? — התעלה תהיה פתוחה וחפשית לספינות הסוחר והמלחמה של כל האומות. בחוזה רוסי יש סעיפים על תעלת קיל; אין שם מלה אחת על מעבר בתוס'לב.

היכן מופיע המושג הזה של „אינונסט פסג"? הוא מופיע במשפט הבינלאומי ביחס למים טריטוריאליים, הקרויים בשפת המשפט העברית הממוזשת מימי חופין.

וכאשר אתם אמרתם בארגון האומות המאוחדות שישאל שומרת לעצמה את זכות המעבר החפשי בתוס'לב, „אינונסט פסג", מכללא הודיתם שמצרי טיראן ומפרץ אילת הם מים טריטוריאליים של ערב הסעודית ומצרים. בשום אמנה, בשום הסכם בינלאומי אינו מונח כזה, של „מעבר בתוס'לב". והמשפט הבינלאומי קבע שבמימי חופין, במים טריטוריאליים, לספינות של מדינות זרות זכות של „אינונסט פסג", למעבר בתוס'לב. האם ידעתם מה שאתם אומרים, או אמרתם מה שאינכם יודעים?

שרת החוץ ג. מאיר:

מי עוד יוכל לדעת זאת?

מנחם בגין (תנועת החירות):

גברתי שרת החוץ, אני חושב שלא קראת את המסמכים האלה. אני מניח שאילו היית קוראת, לא היית אומרת „אינונסט פסג". המלה הזאת, מר המרשלד השתמש בה

והיום כל איש בעולם יודע שבין ה'7 וה'8 בנובמבר לא היתה אלא בהלת־שוא. אבל אפילו זאת לא אמרתם. ניסיתם לנקר עיניים, וטענתם שיש לכם הסכם. הסכם על מה? על עזיבת עזה? על נטישת החלק המשוחרר של המולדת — משוחרר לפי מפא"י, לפי מפ"ם, לפי אחדות העבודה, לפי הציונים הכלליים, לפי הפועל המזרחי — לפי דעתו של כל הבית הזה וזלת —

תופיק טובי (מק"י):
פרט לי.

מנחם בגין (תנועת החירות):

— זולת חבר־הכנסת טובי. הוא הזכיר לעצמו את ה"זכות" הזאת. כאשר הוא דרש שישאר תשוב מעבר לקווי שביתת־הנשק, קמתם אתם ואמרתם: אתה חבר במסלגת נאצר. כאשר אתם חוזרים לקווי שביתת־הנשק — באינו מפלגה אתה עכשיו, חבר־הכנסת טובי? אולי במפא"י? אתם חושבים שבעם הזה תהפכו את היוצרות, כפי שידומן לכם? פעם אחת — לעזוב את עזה זוהי בגידה לאומית; פעם שניה — לעזוב את עזה זוהי מצווה לאומית, והעם יקבל זאת?

תופיק טובי (מק"י):

לא היתה לך ברירה אחרת. אילו היית במקומו של ראש הממשלה, לא הייתה לך ברירה אחרת גם אז.

(ראש הממשלה קורא קריאת ב' י' י' י')

מנחם בגין (תנועת החירות):

חבר־הכנסת טובי, אתה יכול לדבר בשם ראש־הממשלה בולגאנין. אני אינני יכול לדבר אלא בשם יידי ובשמי.

מה ראש הממשלה רוצה לומר לחבר־הכנסת טובי? אני אחכה, בבקשה.

תופיק טובי (מק"י):

הוא הבטיח שלא תהיה ראש הממשלה.

מנחם בגין (תנועת החירות):

"בשום אופן לא?" עכשיו רעד צריך לעבור בעצמותיכם. הוא "הבטיח"! את זה יקבע העם, חבר־הכנסת טובי, לא אתה ולא האדון בגוריון. העם יקבע.

תופיק טובי (מק"י):

אני מקווה שהעם לא יתן לך.

מנחם בגין (תנועת החירות):

מספיק, עכשיו כבר אין זה נימוס.

אתם טענתם שיש לכם הסכם. איהו הסכם? שרת החוץ יכולה לומר מעל הבימה הזאת שמר דאלס הבטיח לה כי אם נעזוב את עזה — המצרים לא ישובו, שאו"ם התחייב שום לא ישובו? את יכולה לומר זאת פה? הוא קרא את נאומך, וקיבל על עצמו אחריות מוסרית. הואיל וקרא את נאומך, שנאומך יתגשם בחיים? זוהי מדיניות? אילו הייתם עולים על הבימה הזאת ואומרים לנו: ממשלת ארצות־הברית התחייבה במפורש — לא דווקא בכתב, בעל־פה — שאם אנו נעזוב את עזה, המצרים לא ישובו, בשום אופן לא ישובו, כי־אז היינו יודעים מי רימה ומי נתן את עצמו לרמות כילד קטן. אבל אתם לא אמרתם זאת. אינכם יכולים לטעון זאת. אין זה נכון שממשלת ארצות־הברית התחייבה לפניכם שהמצרים לא ישובו לעזה. לכל הדעות. הרי שנינו שמענו את נאומו של מר קאבוט לודג' לאחר דבריך. את שמעת זאת. והוא אמר שה" ענין בעזה יסודר במסגרת הסכמי שביתת־הנשק. כל בר־בירב הבי' שאם כך — המצרים חוזרים לעזה. כי הסכם שביתת־

ביחס לעזה, ביחס לחופש השיט? למה שלושה שבועות לפני מבצע סיני עוד אמרתם, שכל יומה הגנתית מצדנו היא בבחי' נת טרור־דעת, חוקפנות? ואחר־כך את, גברתי שרת החוץ, תמהה שההסבר שלך או של ירידיך בקשר לאופי ההגנתי של מבצע סיני לא נתקבל? הרי אתם הרשעתם את מבצע סיני לפני שהוא החל, במלים הרבה יותר חריפות מכפי ש" שה זאת דאלס או בולגאנין.

או לא ידעתם על סעיף 51 במגילות האו"ם; היום נזכרתם בו. ניחא. מה אתם מבטיחים לעם הזה? שאם המצרים או הסעודים יעצרו את אוניותינו במפרץ אילת — או תשתמשו בסעיף 51 של מגילת האו"ם. משמע — "סטראלט בודיים", נתחיל לירות.

סירוש הדבר שאתם מבטיחים לעם הזה מלחמה חוזרת על אותם הדברים שהוא השיג במלחמת דמים, בקרבנות, בסיכון של מלחמה רבתי. זוהי מדיניות? אתם חושבים שתוכלו לנקר את עיני העם הזה ללא הפסק? אתם מבטיחים לו מלחמה מתמדת לאחר מעשה הפקדה, אם בעזה ואם בשארם־אלי־שיך.

אני מבין, שאחרי יעלו האפולוגיסט — אם כי, בלבם, ידעתי מה חושבים הם על הפקרת עזה — ויטענו: מה אתם באים אלינו בטרוניות? בריטניה עזבה, צרפת עזבה, ואנחנו, האומה הקטנה, עמדנו בפני לחץ חזק, איך יכולנו לא לעזוב? מה עזבה בריטניה, מה עזבה צרפת? את החלק המשוח" רר של הממשלה המאוחדת, את החלק המשוחרר של הר" פובליקה? את פורט־סעיד עזבו שתי המדינות האלה. פורט־סעיד היא אדמת מצרים, היא מרוחקת מלונדון ומפאריס אלפי מילי; עזה, אל־עריש — היכן הן ביחס אלינו?

כאשר יידי מייזור, לפני נטישת עזה, הזהיר אתכם, שעם נטישת אל־עריש אתם הפקרתם את עזה, אמר ראש הממשלה שיידי חולם בהקיץ, שהוא איננו מתמצא במרחקים הגיאוגרפיים, שאין לדבריו שום יסוד במציאות, אך עזבו את אל־עריש, נטשנו את עזה. אבל במשך שלושה חודשים, כאשר אנחנו טענו נגד התחלת הנסיגה, כאשר תבענו את הטיעון הבינלאומי היחיד המתקבל על הדעת: שלום; היה ויש מצב מלחמה בינינו וביני מצרים; מבצע סיני היה בב" חנית פעולה של הגנה לאומית חוקית, ולכן לא ניסוג אלא אם כן יבקש האויב שלום, וסביב שולחן הדיונים על שלום ייקבע גורל השטחים המוחזקים בידי צבא ישראל, מחוץ לטשת המשוחרר של המולדת, בהתאם לחוק הבינלאומי וה" נוהג הבינלאומי.

כאשר את כל זה טענו, אתם באתם ואמרתם: זאת טענה קיצונית, אין בה תבונה. להחזקת חצי־האי סיני, או להחזקת אל־עריש לא תהיה לנו תמיכה בינלאומית.

אבל אנו, אנשי הממשלה הנוכחים, החלטנו באמת לעזוב את אל־עריש כדי להישאר בעזה; החלטנו לעזוב את א־תור כדי להישאר בשארם־אלי־שיך; כי להישארותנו במקומות האלה נקבל תמיכה. כך אמרתם לעם הזה; כך אמרתם בהפגנות שלא אנו קראנו להן — אתם קראתם להן, מתנגדי ההפגנות ומקלליהן.

לאחר כל אלה — גם הכחש הזה נתגלה — עזבתם את אל־עריש — ומשם באו מיד מוקשים — לא כדי לעמוד בעזה; כדי לנטוש אותה. ואילו לפחות, לאחר כל אלה, הייתם באים לעם הזה ואומרים לו: ניסינו להחזיק בכל — לא יכולנו; לפי הערכתנו היינו צריכים לעזוב את הכל, כי אחרת היינו נמחים מעל פני האדמה — אפשר היה להתווכח אתכם אם זה נכון או לא־נכון, אם זוהי בהלה או מדיניות.

לכן, אנו קובעים כי הכנסת — שרוב חבריה התנגדו לנטישה הזאת ועל אף החלטתה היא בוצעה — חייבת, אם היא רוצה למלא את חובתה, להחליט על פיזור. יש לקיים בחירות חדשות בישראל, במהרה, ויאמר העם את דברו. ואז נראה „אם בשום אופן לא“ — אדוני ראש מפא"י, מפקד הממשלה.

דוד הכהן (מפא"י):
נראה, נראה.

אסתר רזיאלינאור (תנועת החירות):
זה אתה? לא ידעתי.

מנחם בגין (תנועת החירות):
מלים מספר, לסיום דברי, אני רוצה לומר על מעמדה של ועדת החוץ והבטחון. הכנסת החליטה להעביר להחלטת ועדת החוץ והבטחון את הסיכום של הדיון בענין עזה ושארם אל-שיך ברוח ההחלטה מיום 23 בינואר. בה נאמר, כי ישראל תחויק בעוזה. ועד מתן הפקודה של נסיגת צבא ישראל משני המקומות האלה לא נתכנסה ועדת החוץ והבטחון ולא החליטה שום דבר. זו אחת התופעות החמורות ביותר בחיינו המדיניים.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
אתה בדיית זאת. לא היתה החלטה כזאת שוועדת החוץ תסכם.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אני בדיתי, אדוני ראש הממשלה ומפקד מפא"י? אני מיכן יחד אתך לבדוק את הפרוטוקול. שם היה כתוב שסיכום הדיון הועבר לוועדת החוץ והבטחון כדי שתחליט ברוח...

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
אתה בדיית זאת.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אדוני הוישבראש, האם אדוני מיכן...

היו"ר י. שפרינצק:
אינני מוכן.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אולי מישהו אחר?

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
אני אביא את ההחלטה.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אני רוצה לומר, חובתי לומר, כי הוועדה היא בידיכם קישוט בלבד. אינכם מתייעצים עמה כלל לפני מעשה. אתם מעמידים את הוועדה, הבאה במקום הכנסת בעניני הבטחון, כל הזמן, לפני עובדות קיימות.

משפט אחרון בנוגע לתקציביהם של משרד ראש הממשלה ומשרד החוץ. אני מבין כי גם על זה אנו דנים. אנו נהיה מוכנים להצביע בעד סעיף אחד בתקציבי שני המש"דים: בשביל העומדים בראשם — סנטיה.

היו"ר י. שפרינצק:
רשות-הדיבור לחבר-הכנסת רימלט, ואחריו לחבר-הכנסת ארגוב.

הנשק מחייב את היותם של המצרים בעזה. אז, באותו יום שישי, עדיין עמדו חיילי ישראל בעזה. אז כבר ידעת שאמ"ריקה איננה מתנגדת לשובם של המצרים — ובכל זאת, למה בכל זאת נתתם את הפקודה לעזוב את עזה, לא רק בידי האו"ם אלא בידי האויב, בידי הפולש?!

זוהי מדיניות? הרי זה עצמו מספיק היה כדי שתכבשו את פניכם בקרקע מבושה.

כאשר עשיתם את המעשה — אז, בתעמולת-לחישה, ששמענו אותה כולה, הטענה היתה כי בעצם גם צרפת סמכה ידה על „ההסכם“ הזה. במשך שבועות התנהלה תעמולת-לחישה הזאת כדי להצדיק את מעשה ההפקדה והנטישה שלכם. הרי סיכנתם, אפילו לא היססתם לסכן, את היחסים עם הטוב בבידיה של מדינת ישראל, זאת צרפת שנתנה לנו נשק ועזרה מדינית כדי שנוכל לעמוד בפני אויבינו. ומה קורה? הרי זה כמעט דבר דמיוני. בזמן קצר כלי-כך — כל הכובים מתמוטטים, והאמת צפה ועולה מעלה. מר פינז עולה על הבימה של הפארלאמנט שלו, ומודיע בפומבי כי לאחר נאומו של קאבוט-לודג' הוא הוזיהר אתכם: אין זה שום הסדר, בוודאי לא ביחס לעזה. ואף-על-פי-כן — כך אמר — ישראל החליטה לסגת. זהו עניינה. בוודאי, כלום יכולים הצרפתים להיות יותר ישראלים מן הישראלים עצמם?

לא היה לכם שום הסכם. שמעתם את אשר רציתם לשמוע, לא מה שאמרנו לכם. לאחר כל אלה אתם באים לעם הזה ולא אומרים לו: ניסינו, רצינו להחזיק, לא הצלחנו, אנו מדינה קטנה — עוד כל מיני דברי הבל כאלה. אתם אומרים לו: עזבנו — וזה בסדר; נטשונו — וזה מצויין; אמרנו „חלק משוחרר של המולדת“ — מעליו מתנוסס דגל מצרי, לא תשעה-באב וזטא, אלא פסוה, חג חירות גדול בישראל. גנבתם את דעת האומה. הטעיתם אותה על כל צעד ושעל. אבל אל תחשבו שהעם הזה יתן להטעות את עצמו זמן רב.

איש אופוזיציה... כמה זמן יש לי, אדוני הוישבראש?

היו"ר י. שפרינצק:
שבוע דקות.

מנחם בגין (תנועת החירות):
שבוע דקות, זה מספיק.

איש אופוזיציה בבית-הנבחרים הבריטי אמר פעם לשר הצבא את הדברים הבאים: אם בלבו של האדון הנכבד יש עוד שארית ההגינות, עליו לעזוב את הבית הזה ולא להראות את פניו עוד בו. יש לי כל הזכות לחזור על הדברים האלה ביחס אליכם. אבל אני לא אעשה זאת. אני חושב שאם יש בלבותיכם שארית ההגינות הציבורית — עליכם ללכת אל העם, אחר כל אלה, ולשאל אותו אם הוא מוכן להסכים שתורם סיפוי לנהל את ענייניו. דבר קטן הוא מה שעשיתם? הפקרתם למעשה את חופש השיט לאניות נושאות דגל עברי. נטשתם חלק מארץ אבותינו ומאדמת ילדינו. יצרתם מצב בו הפידאיון מתארגן, חוזר ומתארגן בעוזה, בו שוב מוקשים בדרכי הדרום. הומנתם לחץ נוסף נגד מדינת ישראל. וכי דבר קטן הוא, יומיומי? אפשר לעבור עליו לסדר-היום ולהוסיף למשול? לפני שנתיים בקירוב, כאשר התקיימו הבחירות, היתה הבעיה הזאת בפני האומה? הרי זה אחד הדברים הקובעים את עתידנו ואת חיינו. אם יש שארית ההגינות בלבותיכם — לכו לעם ושאלו אותה, אם הוא, על אף כל אלה, יסכים ויחליט למסור לכם עוד לשנתיים, עוד לארבע שנים, את הנהלת ענייניו — זה רצונו. הוא יכול לטעות; הוא מכריע. אבל הרי חובתכם המוסרית הראשונה היא ללכת אל העם ולשאלו לדעתו.

אלימלך רימלט (הציונים הכלליים):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. קל מאד וקשה מאד כאחד להשתתף בוויכוח מדיני זה ולהעביר תחת שבט הביקורת את מדיניות הממשלה ואת כשלונה. קל מאד, מפני שההוצאות והעובדות מדברות בעד עצמן; קל מאד, כי די לצטט ולחזור על דברי מנהיגים של סיעות אופוזיציוניות בתוך הממשלה, להקריא את מאמריהם, להזכיר את נאומיהם, לחזור על גילויי דעתם — כדי שמלאכת האופוזיציה תיעשה עליידי השותפים בקואליציה עצמם. אין לך דבר קל יותר מאשר לערוך קובץ, אוסף של הגדרות, הצהרות, מגמות יסוד ומטרות שניתנו למאבקנו מעל במה זו ומעל במות אחרות מטעם הממשלה, להשוותן למה שהושג עד היום על ידי "הסידור" המפורסם — כינוי סניגור לוחיתורים ולכי ניעה — ולמה שכבר ידוע לכולנו שעליידי סידור זה, לכל הפחות, לא יושג. די לפרסם רשימה של "קווי נסיגה" אחר-נים, שכאשר עורכים עליהם מסכנים בידים ממש את קיומה הפיזי של המדינה, ולראות ולהיווכח אם אמנם עברנו עליהם, אם לא. לאו. אוסף כזה יהיה מעין "דיינ" הפוך. כידוע בסדר של פסח אנו אומרים: "דיינ" ומוסיפים, מוסיפים והולכים: לו השגנו רק זאת ולא היינו משיגים דבר נוסף — דיינו; אבל כיוון שהשגנו גם את הדבר השני והשלישי, וכו' — על אחת כמה וכמה... אבל בדיינ"ו שלנו אנו פותחים והולכים, ממעטים והולכים: אם השגנו דבר זה — דיינו; ואם השגנו פחות מזה — גם זה דיינו; ודא השגנו עוד פחות — הרי גם זה דיינו. אני חושב שעדיין לא הגענו לסוף הרשימה, וקשה מאד לדבר על כך. האמינו לי, חברי הכנסת, כי רע ומר חלקו של איש האופוזיציה, של איש סיעה אופוזיציונית קונסטרקטיבית, סיעה שתמכה בממשלה מאז ומתמיד, עליון עד המפנה הבלתי-רמזי והמפתיע בפברואר, לבוא וללוש, לעקר מפירות הזעם שמדיניות הממשלה הבשילה, חלק אחר חלק, עלה אחרי עלה — של אשליות שנתבדו ושל נתונים בלתי-ריאליים שישמשו לממ שלה יסודות פוליטיים. של יסודות שלא היו יסודות ושל הנחות שלא היו אלא אשליות. קשה מאד הדבר — להתרעע על חוסר הרצון או חוסר היכולת של הממשלה להורות לפחות כי נכשלונו, הוכשלונו והכשלונו את העם ואת עצמנו. למן נאומי של ראש הממשלה ב-7 בנובמבר, שכולנו שמענו אותו בנפש חפצה וברוח מרוממה — נאום מלא מלכויות, זכרונות ושופרות — עד הנאום המדכא של 5 במאוס, רב המרחק, ואילו יכולים היינו להבין, להאמין — ואנו היינו מוכנים להבין ולהשתכנע — עקרו היתה לנו שום ברירה, שום אפשרות אחרת, שום מוצא אחר, היינו מקבלים את הדין. כי במדיניות אין דברים בלתי-נתונים לשינוי, אין מצב בים אבסולוטיים, ואין עמדות שאין לזוז מהן כמלא נימה, במיוחד מאחר שאנו תלויים במישהו אחר, בכוח אחרים ובעת אחרים, אבל אי-אפשר היה לנו להבין את הכניעה אז ואיננו מבינים אותה עד היום הזה. אם נפור את כל הערפל ואת חוסר הבהירות סביב מבול ההצהרות וגילויי הדעת של הממשלה ושל ראש הממשלה ונגשש למצוא קצת בהירות, כדי להבין מה קרה בעצם לפני ה-1 במאוס, הרי גם אז נעמוד לפני תמוהות וסתומות.

מה הושג עליידי "הסידור"? ברצועת עזה — מינהל אזרחי בידי מצרים, כוחות מעורבים של המצרים ושל או"ם אחר-אים לבטחון הרצועה, הדגל המצרי מונף. אינני יודע אם כבר מתהלכים פטרולים משותפים של כוח האו"ם והמצרים לאורך גבולנו. צבא או"ם מפנה את עזה ומתקרב לגבול שלנו, אולי הוא מחכה לאות להיכנס לניצנה, וצריך לשאול

איהו תפקיד ממלא בעצם צבא האו"ם היום ברצועה. האם לשם כך נשלח? האם המדינות המשתתפות בצבא או"ם שלחו את חייליהן למלא תפקיד שאיש לא ידע מה מהותו? היה היה ההסכם הרשמי ו"הסידור" הבלתי-רשמי בינינו לבין ארצות-הברית? מעמדו של כוח האו"ם ברצועת עזה היום הופך לבעיה המטרידה מאד את האו"ם ואותנו וגם מדינות לא מעטות ששלחו מצבאותיהן לכוח האו"ם. תפקידו של כוח זה נעשה מיום מיום מפורקס יותר.

ואשר לסואץ: ארצות-הברית מגלה סלחנות "חינוכית" רבה כלפי נאצר, וכנראה עומדת היא להיכנע לנאצר, על אף הצהרותיה על נאמנות לששת העקרונות. ואומרים שמחלקת המדינה חושבת להציע לנאצר הסכם זמני או לא-זמני, בינן לאומי, בענין השימוש בתעלה. ובוודאי תיכלל בחוזה זה פורמולה מאד מעורפלת, — כי כשרון הערפול הגדול של המזכיר הכללי של האו"ם ושל מר דאלס כאחד — שעל-פיה יוכל נאצר לסרב ולא לתת לאניות בדגל ישראל לעבור את התעלה. מי יודע אם קיפוחו המשווע בענין המעבר דרך הסואץ לא יקבל מחר "תוקף" חוקי בינלאומי שכבר לכניעתנו. אין ספק כי למעשה מתנהגות מדיניות ארצות-הברית גם כלפינו וגם כלפי אחרים בשתי מידות — לפי הרצוי והמצוי, ואנו נכשלונו בכך, מפני שלא רצינו להבין דרכה של מדיניות זו. המצוי — הנחות, ציפיות, תקוות, ההגרות מדיניות שהן בבחינת קביעת מדיניות כמטרה, אך לא מחייבת למעשה מיד. את המטרה אין מבלתיים — היא קיימת ועומדת כנחה, כציפיה לטווח ארוך, אבל בינתיים צריך לחשוב ולחפש ולמצוא את הרצוי, את הפתרונות הראשונים והאפשריים, והעיקר — שאין להרגיז יותר מדי את נאצר.

ביחס לסואץ יש לציין, שרודן מצרים הקדים הפעם בת נאי מרחיק לכת: הוא התנה את חופש השיט בסידור בעיית הפליטים. הוא כבר לא אמר שלא יתן לאניות ישראל לעבור כל עוד לא נפנה את ניצנה, כפי שזה נאמר פעם על-ידו. אולי הבטיח לו האמריקני שילחץ עליו שנפנה את ניצנה, ואולי הוא מניח שאמנם כן הדבר יניכנע על לכך?

התנאי החדש של נאצר הוא איפוא: פתרון שאלת הפליטים. נאצר מצא מציאה ונפל עליה. סגן נשיא ארצות-הברית חזר מסירו במורח הקרוב ומצא שבעיית הפליטים היא "כסרן האוכל בגוף הבעיה". על כן נאחו נאצר בכך. ויש לנאצר עוד הרבה דברים, הרבה תנאים מוקדמים לנכר-נותו לרונ בענין חופש השיט לאניות ישראליות — אם רק יתנו לו להמשיך ולשחק את משחקו המסוכן. אם כן, חופש השיט שלנו דרך הסואץ מהווה סימן-שאלה גדול.

ולענין מצרי טיראן: אמנם כאן משתדלת ארצות-הברית להבטיח דיפלומאטיית חופש שיט, אבל היא התחייבה רק לדבר אחד — שהיא תפעיל את זכותה לאניותיה שלה, תיצור תקימים לחופש שיט ותפנה גם למדינות אחרות לעשות כמותה. אבל זה משתהה. לפני מספר ימים הודיע מזכיר המדינה — בתשובה לשאלה של עתונאי — שאמנם ארצות-הברית "מוסיפה להתכוון להפעיל את זכותה לחופש השיט דרך המצרים, אבל עוד לא הוחלט מתי וכיצד לעשות זאת". אנהי ישראלית בדגל ישראלי עוד לא עברה במצרים אלה. המבחן עוד לא נעשה, ומי יודע כיצד יסול דבר.

וביחס לניצנה — ודאי שאנו מוכנים לקבל מה שהממשלה מכריזה, שבשום פנים לא נכניס צבא זר, גם לא כוחות או"ם לשטח ישראלי, לניצנה. היתתי מאד רוצה להאמין בכך ולתמוך בעמדת הממשלה בנקודה זו. אבל פעם אחת כבר נכשלונו על-ידי תמיכה במדיניות הממשלה, הסכמנו לדיבורים

שיבה רע"ט, א' ניסן תשי"ז (2 אפריל 1957) —
 חוק התקציב לשנת 1957/58 (רימלט, כסה) —

לזכות על-ידי כך בעטרה והילה של מונעי הנסיגה — אם התכססם היה מצליח, לזכות בעטרת הגבורה, שלא היו מוכנים לשלם בעדה איזה שהוא מחיר קואליציוני, אלא רק מס של הבל פה; או שהנאום הנכבד שעמד כאן לא דיבר בשם הסי"ע, אלא רק בשם עצמו — וגם זה אינו רציני ביותר. אפשרות שלישית אינני מעלה על הדעת: שסיעה כל כך דיאלקטית, שכל-כך מתפארת בנאמנות מתמדת לעקרונות, שסיעה כל-כך עקבית כביכול תשנה את דעתה בין ה-22 בפברואר וה-5 במארס — לא, זאת לא אוכל להניח. אם כן, נשארות רק שתי האפשרויות האחרות, כדי להבין את הכרוכים האידי-ולוגיים המשוגים של סיעה זו.

והנה, נעשה מה שנעשה, וקרה מה שקרה — ונגרם נזק חמור למדינה ולבטחונה. לא נגזים להגיד שהכל אבוד, כי אין מצב בחיי עם שבו יהיה הכל אבוד. אבל ודאי שנגרמו נזק ותקלות רציניים, שקשה מאד יהיה לתקנם, שקשה מאד יהיה להתגבר על תוצאותיהם. ואני שואל את עצמי: היאך נוכל לשים את אמננו בהכרות הממשלה החדשה, אם מחר יוכלו שוב להגיד לנו כי סיבות של "ידידות", חשש מפני בדידות, דאגה לענייני עליה ובטחון הכריח אותנו לשנות עמדתנו? בעצם, מה היה לפני ה-5 במארס, ומה הביא לפניה הטראגי ב-5 במארס? אמרו לנו: "סאנקציות לא יפחידו אותנו"; אלא בדידות איימה עלינו, הידיד היחיד והנאמן אמר מה שאמר ובא לידי פשרה עם אמריקה בענייננו. והיינו נשאר רים לבדנו, אף-על-פי שלא היה לחץ צרפתי אילו עמדנו בסירובנו. אבל שמענו רק תמול, שאחרי נאומו של מר קבוטילודג, שבשיל כמה וכמה מן הצפיות שלנו, אמרו לנו הצרפתים: שחררו אתכם מההבטחה ומן התינוך שלנו; אתם רשאים וזכאים לדחות את ההסדר שהאמריקנים ביטלוהו.

ואם אנו שומעים מפי ראש הממשלה בנימוק נוסף לסי"ע דור את הכרייה: "שלוש-מאות אלף ערבים או מאה אלף עולים — איננו מבינים אם נימוק זה אינו קשור בסאנקציות. הלא ברירה זו צריכה לעמוד לפני עינינו כל הזמן. לא רק עד אחרי התינוך הצרפתי שלא הצליח, אלא גם לפניו. האם עד ל-5 במארס הסתנו את הדעת מן העליה? ואם הצרפתים היו אומרים מלכתחילה: אל תקבלו את דרישות האמריקנים — לא היתה השאלה קיימת, האם היא נתגלתה רק אחרי ה-22 בפברואר?

למעשה, כל מה שקרה בעצרת אום"ם באחד במארס עושה רושם של איהבנה מבוימת: מיהו הטעה אותנו מדעת ואנו טעינו שאחרי כאילו מתוך כוונה תחילה. כפי שנאומה של שרת החוץ היה לעיני דאלס, כך גם נאומו של קבוטילודג היה כידיו. מר דאלס התפאר במסיבת עיתונאים, כי הוא עבר על כל מלה ומלה בנאומו של מר קבוטילודג בהקפדה, בגלל חשיבותו המכרעת. ואין זה מקרה כי שעה שניתנת הכרזה אמריקנית על יסודות מדיניות החוץ שלה באזור, מזכירים קודם כל וראשי כל כיסוד מוסד את הצהרת קבוטילודג בעצרת, ורק אחר-כך, ורק מתוך לחץ, מוסיפים גם דבר-מה בענין אגרת הנשיא למר בן-גוריון. מה נאמר באגרת הנשיא? כי "עם ישראל לא יתחרט", וכי התקוות והציפיות שלנו מתקבלות על הדעת.

יורשה לי — כנציג של סיעה המעוניינת בידידות עם כל ארצות העולם על יסוד הדדיות, סיעה המוקירה מאד את העם האמריקני ואת ממשלתו על אף הוויכוח המר שיש לנו זמן רב אהה, וזאת בגלל העזרה שהעם האמריקני והממשלה האמריקנית הושיטו למדינת ישראל מיום הקמתה — יורשה לי להכריז כאן, מבלי שהדבר ייראה כיהירות או התרברבות:

שלה כפי שהבינונו אותם, והנה ביום בהיר אחד חל המפתח המפתיע הראשון, שהשתדלנו להבינו ולא יכולנו להבינו. הכוונה לויתור על מינהל ישראלי ברצועה. ונוצר מצב מעניין, שאנו — האופוזיציה — נשארנו התומכים היחידים של החלטת הכנסת לפי הצעת הממשלה. ואז אמרו החלקים הפרובלמטיים בקואליציה, שאנו עושים זאת אך ורק כדי לשבור את "האחדות הפועלית".

וכיוון שאנו מדברים על פרובלמטיקה, כדאי להוסיף שבפסיכולוגיה קיימת כידוע בעיית הילדים הפרובלמטיים. ילד פרובלמטי איננו ילד מפגר ונחשל בהתפתחותו האינטילקטואלית. הוא נפעמים ילד מוכשר מאד, בעל כשרונות מבריקים. הוא רק נהגם בשלמותו הנפשית, הוא חצוי ומפוצל באישיותו. והואיל והוא חצוי וסובל מלקוי נפשי, הרי הוא מהווה בעיה במשפחה ובחברה. פגם נפשי זה משתדלם להסביר בחוויות ילדות שליליות. זה קורה כנראה גם בציבורים שלמים ולא רק אצל יחידים.

יונה כסה (מפא"י):

זה קיים במפלגתך.

אלימלך רימלט (הציונים הכלליים):

אתה זקוק אולי לטיפול אחר.

את סיעת "השומר הצעיר", מפ"ם, אני מכבד על עמדתה: היא עקבית כל הזמן, ריאליסטית, מתונה; סיעה זו אינה גורסת רומאנטיקה במדיניות. הייתי אומר, עם כל הכבוד, שהיא במדיניותה אפילו מתונה מאד, כמעט "בעל-ביתית". אבל היא סובלת מרומאנטיקה רק בשטח אחד ויחיד — מאהבת נעורים רומאנטית מאד, ואומללה מאד, אהבה המוכיחה אהבת תלמיד גימנסיה בגיל ההתבגרות לגברת שזונדנה בינתיים ואשר גם בעיני מחזריה המצליחים יותר איבדה במידה רבה את קסמיה ואת חינה; הכוונה כאן לעולט המה"פכה בנוסח הקומוניסטים. אולם את עמדתם אנו מבינים ואנו מסוגלים להבין, אף-על-פי שאיננו מסכימים אתה ודוחים את גישתם בנדון זה.

אולם הגדילה לעשות סיעת הדיאלקטיקה "המעמדית" הלאומית" — סיעת אחדות העבודה, שצריך להחזיק לה טובה על כך שבמים כה רציניים וקודרים היא מכניסה לחיננו הנועמים קצת הומור. סיעה זו היא נגד נסיגה, מתנגדת לה, נלחמת בה באסיפות ובכרוזים, אבל היא לא עזבה ולא תעזב את הממשלה. מרע — א) לא היתה כל אפשרות ולא היה כל סיכוי לעכב את הנסיגה; לא היה רוב בכנסת נגדה; אי אפשר היה להרכיב ממשלה אחרת, שתעצור את הנסיגה. ב) היא לא תעזוב את השותפות הפועלית; דווקא עכשיו, כאשר נפלה החלטה כה חמורה, הרת סכנות, היא חייבת פה כמה וכמה לעמוד על המשמר, ולא להפקיר (את מה?) דיאלקטיקה זו מבטיחה לסיעה דיאלקטית זו ישיבה נצחית בקואליציה, כי תמיד הרוב יכריע, ותמיד, או לעתים קרובות, העקרונות שלה לא יתקבלו על-ידי הרוב, ואז הרי חייבת היא להישאר בממשלה "כדי לשמור", וכך בלי סוף.

אבל דבר אחר הוא מעניין יותר. מה קרה בין ה-22 בפברואר וה-5 במארס? אז נודע הסיעה הזאת והודיע מהמקום הזה, כי סיעת אחדות העבודה "לא תתמודד בממשלה אם תחליט על נסיגת נוספות". כאן אין כל דיאלקטיקה מעוררת; פלג, לא רוב, לא מיעוט, אלא לכאורה דברים ברורים. היא לא תתמודד, פירוש הדבר תתנגד לרוב, תתנגד לממשלה, כלומר תעזוב אותה. ובכן, מה קרה לסיעה זו? אחת משתיים: או שהחלטה זו "לא תתמודד" לא היתה רצינית מלכתחילה, אלא שישמה רק על הפתחת השותף הגדול בקואליציה, ואמצעי

על הרוסים, המודחים עם אויבנו ועם כונתם המוצהרת להשמידנו; אולם גם האמריקנים לא הכירו בזכותנו זו לפי סעיף 51. הכירו בכך רק הצרפתים, וגם כמה נציגים אחרים. אבל הקושי העיקרי והצרה העיקרית הם מצד האמריקנים. ואינה דומה הכרה מפורשת בזכותנו לפי סעיף 51, להסכימת ארצות-הברית להצהרה חד-צדדית מצדנו. העתונות האמריקנית כינתה את נאומה של שרת החוץ „הנחה חד-צדדית“, והמבין יבין. אינה דומה הסכמה, ואף אפלטונית, להצהרה כזאת, להתחייבות ליחס מסויים לאחר מעשה לכשיקרה.

אדוני ראש הממשלה, אינני היחיד בסיעתי אשר העריך ומעריך את תחושתך המדינית ואת תבונתך המדינית ברגע עיני מכריעים והיסטוריים. אולם כן טעית. לא אדבר על מעל, כי לא אעלה על שפתותי רמז לאיזו שהיא כוונה מצדך שלא לשרת את העם ואת המדינה בכל נפשך ומאורך, אך טעית בשיקולך הפעם.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
זאת תראה ההיסטוריה.

אלימלך רימלט (הציונים הכלליים):

אני הצעיר והדל ממעט אינני יכול להסתתר מאחורי אדרתה של גבירה זו אשר שמה „היסטוריה“. אדוני ראש הממשלה, נכשלת והוכשלת.

אני אומר זאת בכל הכנות ובכל כאב-הלב, כי הייתי מאושר לו יכולנו להיות גם היום בין התומכים בממשלה. אמנם ידענו כי במשטר שלנו הישגיה של ממשלה בעזרת העם כולו הופכים להיות הישגיה של מפלגה מסוימת, אך הייתי מעדיף זאת וחברי אתי, על פני הבלטת עמדה מפלגתית של הסתייגות ממדיניות הממשלה, מתוך הכרה עמוקה שהיא משגה פאטאלי. כפי שיש מצוה לומר „כן“, יש חובה גם לומר „לא“, אם המצפון האישי מכתוב זאת.

אתה, ראש הממשלה, הנך חסיד של המנהג הסארלאמני טארי האנגלו-רסאכסי. גם אם ללא אשמת הממשלה הוכשלו, אמנם לא אצעק לעומתך „רד“, אך אתבע התפטרות הממשלה. גם אם הממשלה הבאה תהיה בלי ספק מאותו הרכב סיעתי ואישי, הרי ההתפטרות תשמש צעד סמלי מוכן ומצדק כלפי פנים וכלפי חוץ. לא יגידו שהדבר בא מפני שהעם לא הסכים למבצע קדש — מפני שהעם עוד לא היה מעולם כל-כך מאוחד כמו בתמיכתו במבצע זה. לא יפרשו שהדבר בא כדי לפייס גורם זה, כי העם מאוחד היה בסירובו להיכנע ללחצם של גורמים זרים.

המשבר בממשלה נמנע, אך לא נמנע המשבר בעם ובקרב הנוער. הוא קיים, אם גם מתחת לפני השטח. אמנם חייבים אנו שלא לזרות יאוש. אין לנצל יאוש ואין להעמיק יאוש, כי מחר ייתכן שהנוער ייקרא שוב בשעת הכורח להגנת המולדת, ואסור ליצור אווירה כאילו „הכל אבוד“. זהו מעשה של חוסר אחריות. אולם המשבר ישנו ונשאר בעינו. עובדות מסוימות איאפשר לבטל על ידי דיאלקטיקה. זה לא יועיל. איאפשר לבטל עובדות ואיאפשר למנוע את כל המסקנות הנובעות מעובדות.

אינני צריך להוסיף כי יחסנו לממשלה הוא יחס של חוסר-אמון, בגלל הנסיגה הנחפזת ותוצאותיה.

היו"ר י. שפרינצק:

הישיבה הבאה — בשעה 20.15, הישיבה נעולה.

אדוני הנשיא, עם ישראל מתחרט ומצטער על הנסיגה, בגלל תוצאותיה.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
אתה העם?

אריה בן-אליעזר (תנועת החירות):
נשאל את העם.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
נשאל אותו בבוא הזמן, לא כאשר מפקד תנועת החירות רוצה בכך.

אלימלך רימלט (הציונים הכלליים):

תמכנו במדיניות הממשלה שעה שעמדה על הפרק נסיגה מקו אל-עריש — אבר-עגילה, ואף-על-פי שבסיעתנו אין אלו פים, לא אלופים למעשה וגם לא אלופים „דיס-הונוריס קאזה“ מטעם ראש הממשלה בסיעת חירות, הבינונו שקו אל-עריש — אבר-עגילה הוא קו אסטרטגי והגנתי חשוב. בכל זאת תמכנו בנסיגה, מפני שרצינו שהציבור ברחבי העולם ייטיב להבין אותנו שעה שנתעקש על שמירת עזה ושרם-אשיך בלבד, בגלל הפרובוקאציות והפשיטות המצריות מן הרצועה ובגלל זכותנו לחופש השטח והעולם הבין אותנו. ואיני רוצה להתעלם מכך כי נעשתה מצדנו פעולת הסברה גדולה וחשובה. אך לצערנו הרב החלה רק לאחר שעבר גל התדהמה הראשון בארצות-הברית ובעולם.

עד היום הזה אין להבין מה גרם לנסיגתנו הפתאומית ולידי הוויתור הנחפז והפזיז, מבלי שנתקבלו תביעות המינימום שלנו, שכל הזמן הכרונו עליהן שהן מהוות את קו הנסיגה האחרון. אילו היינו משהים את הוויתורים רק ימים אחדים נוספים, אילו היינו עוד מוסיפים לשאת ולתת ולברר עם ארצות-הברית, היו סיכויים טובים ורבים, אפילו לשיטת הממשלה, לפי הקו האחרון שבאחרון של הנסיגה. לקבל הבטחות ממשיות ולא אוציגונאליות; לא תקות וציפיות שעליהן אמר נשיא ארצות-הברית מעין „יהיה רצון“ שיהיה טוב. היו כל הסיכויים לזכות ביתר, כי מה להפסיד לא היה לנו.

כמובן חייבים אנו לשבור בכוח את המצור ולפתוח את השער דרך מצרי טיראן אם יהיה צורך בדבר, וזאת לא למען הפגנות ימיות של הצי שלנו, אלא כדי לשבור את המצור, לקיים יחסים מסחריים עם יבשת אפריקה ואסיה, החיוניים ביותר למדינה ולכלכלתה. ללא חופש שיט אין כל ערך גם לאילת.

ברור שלא נשלים עם הפליה בסואץ. היה קיים שוויון זכויות כל עוד הסואץ היה סגור בפני כל המדינות. התעלה יכולה להיות פתוחה לכל המדינות או סגורה בפני כולן. אולם אנו כל כך מרבים לזכר ולהצהיר דברים שונים ומנוגדים, עד שגם אנחנו מתמצאים אך בקושי במה שהממשלה רוצה בו בעצם, ועל אחת כמה וכמה שהעולם אינו מבין אותנו עוד.

כמובן, נוחן סעיף 51 של מגילת או"ם את הזכות להתנגד בכוח לכל תוקפנות, וכן נעשה זאת במקרה של תוקפנות שתאיים עלינו מכל צד שהוא. עשינו זאת כמבצע סיני. פעם יקראה הממשלה לזכות זו בשם „לא כל-כך נעים“. היום מצאנו לכך שם מצלצל יפה, לקוח מן המגילה, אך נראה שלא נשתנה דבר. אמנם הורשינו להשמיע את דברינו ולהכריז ברבים על זכותנו לפי סעיף 51, אך הייתה כנראה הסכמה שלא להסכים אתנו, בעיקר מצד האמריקנים. אינני מדבר כלל וכלל